This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मेघसंदेश दीपिका

पत्रसंख्या

४६

४२४

Accession No:- ~~४४२८~~ M 1306.

Title:- ~~मेघसंदेश दिपिका~~

पत्रे :- ४८

~~टीका~~ - जनार्दन गंगाधर कृत

कालिदासकृत मेघदूताभिधि खंडकाव्यस्य टीका

K K S U LIBRARY
RAMTEK
441 106
M-1306
Dist Nagpur

Digitized 2012

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥श्रीमत्तेरामानुजायनमः॥ शिवेतरक्षतये रघुसंयोगजानतः॥ विलोलितकरालोकसंभ्रम
दृग्जानतः॥१॥ प्रणम्यचरणौशौर्व्याः श्रीगंगाधरनंदनः॥ नाहृतः पुलनुते मेघसंदेशदीपकं
॥२॥ अत्यानिधिनरवेर्मूर्ध्नै रथ्यानुगतिरेतुए॥ सतांचिन्नवहन्निर्मलवेषप्रदीपवत्॥३॥ प्रका
शकालिदासाख्ये मेघदूतघनोन्नतौ॥ प्रतिसारभवत्येषाजनार्दनसरस्वती॥४॥ मेघदूतमहाका
व्यघनार्थजलशालिना॥ कविपितृरसाभिज्ञजनार्दनसरस्वती॥५॥ संज्ञांमेसंबंधाभिधेयप्रयोजना
धिकारिणमगवतिपूर्वकैवसर्वप्रेक्षावत्प्रवृत्तिनिमित्तचतुष्टयंस्मरीक्रियते॥ तत्रसंबंधोवाच्यवाच
कभावलक्षणः॥ अभिधेयंकाव्यंतच्चोक्तलक्षणंवक्ष्यति पुनः कविकर्मलक्षणंप्रयोजनंपरा प्रवृत्ति
र्यस्मात्तत्काव्यप्रकाशेकाव्यंयशसेर्थकृतेव्यवहारविदे शिवेतरक्षतये सद्यःपरानिर्वृतयेकांता
संमिततयोपदेशयुजे॥ अधिकारिणोपुनस्तस्मिन्सर्वेसहृदयाःतदिदंप्रतिपाद्यविशेषेणसुबुद्धि
महाकविःश्रीकालिदासःशब्दार्थयोर्गुणालंकारौधर्मौकामापवर्गसाधनंमहाकाव्यंकर्तुमनाःप्र
थमतःसमीहितसूर्यमनोरथसूत्रंसूत्रयतिस्म॥ यत्तेमनोपत्तकरणइतिकेचित्कृत्वा
सानुसर्गवेत्योमहाकाव्यलक्षणं॥ प्राहीर्णामस्त्रिणावस्तुनिर्देशोवापितन्मुखमितिप्रयोक्तृत्वा
न्नकथमस्यमहाकाव्यत्वंसत्यं सर्गबंधाभावेपिमहाकविप्रणीतत्वादेवतन्नोपमाघटतोरु॥ राम
१

॥ कश्चित्कांताविरहगुरुणास्वाधिकारप्रमत्तः शापेनास्तंगमितमहिमावर्षभोग्येनभर्तुः॥
॥ यक्षश्चक्रेजनकतनयास्नानपुण्योदकेषुस्निग्धच्छायातरुषु॥
॥ वसतिंरामगिर्याश्रमेषु॥२॥

नीयस्मासः॥ कुमतिश्चेतिरणत्वेषष्ठाब्दंभारतखंडेभोग्यंनिदेयलोकेनमर्त्यलोकजासस्यनरकलो
कयासस्यत्वारंलोकोयंभारतंवर्षंनित्यमरः॥ स्वामिनःअक्रोधोनासंगमितोविनष्टोमहिमाप्राहु
र्न्ययस्यसः॥ प्रसंगेनिस्वयं॥ प्रसंगतस्यसूर्यादिरिवयत्स्वोदयेसर्वप्रभाकांतिभायः महिमेत्य
नेनादिग्यशक्त्याभावःसूच्यते॥ कश्चिदितिनिर्देशः॥ स्वामिद्रोहित्वात्तस्यपुरुषएवसीता

KSU LIBRARY
RAMTEK
441 106
Dist Nagpur

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यामङ्गनेनपवित्रणिधर्म्यणिवारीणिपत्रेषु तथाविधंपुण्यंमनोहेमिहितंतथासुकृतधर्म
वोः छाययाधर्मास्येनउपलक्षितास्तरवसरसः छायातरवेयत्रतेषु छायायालनंधातृवृं
नरवः मुनिकुलानामफलदानात् छायाशंतिर्धानदर्थंतरवः छायाशोभातरवः छायायांस्थि
र्थानदूनास्तरवः तथाचातदर्थंधातरवः तथाचोक्तं मध्याह्नेसंस्थितेभर्केयेवांछायाप्रधि
क्षिताःस्तंभितइवनिश्चलितेछायातरवोमताः छायातरुः सदापूर्णः पुष्पैः फलैश्चतथैवः फलै
रिक्तेतरुक्षुयाछायास्यादानपाभावेप्रतिक्रियकर्योषितोः पान्नोत्कंचयोशांतिशोभायं
स्निग्धुचस्यतेनिविश्वरमाश्रितोगिरिस्थितरुवृंटः ग्रत्रशाकपार्थिवादित्वान्मध्यमपदलो
पीसमासः तस्याः क्रमाः तत्रवृक्षचनेविरहेसतीदंदेकत्रानवस्थानंसूचयितुंवसतिनव
स्थानेचेतसाभावसतिः स्यादवस्थानेयामिन्यांचनिकेतनेनिविश्वः चक्रशब्दकर्तृनिधायेत
त्रिकाफलरहितंग्रात्मनेपदंकर्तृकरणेकृतावहुलमितिवहुलग्रहणादधर्मजुगुप्सरिस्मा
थित्यंचमीसमासः स्वाधिकारात्प्रभृतः ग्रनेकेचिरंतदसंगतंग्रवाचकेत्वारंकिंच
नयासतिनिर्हेतुकत्वेस्यात् तथाचकाव्यप्रकाशेग्रहीतंयेनाशीःपरिभावीन्तोचिरंमथि
प्रभावाद्यस्यासीनश्यत्तृतेरस्थिनविषयाःपरित्यक्तेनत्वंमसिसुतशोकान्नतुभया
द्विमोक्षेशास्त्रतोमहर्षिचरनःस्वस्तिभवतइतिशस्त्रमोचनेपिनशोकोहेतुर्नोपानइति

तस्मिन्नद्रौकतिदिवसेचाषिपुष्टः सकामीनीतामासान्कनकवलयभ्रंसरिक्तप्रकोष्ठः
प्रत्यासन्नेनभसिदयितेवीक्षमाणासुमेघमाश्लिष्यसानुंवप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयंददर्श
॥१॥ग्राषाढस्यप्रथमदिवसेमेघमाश्लिष्टसानुंवप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयंददर्श
॥२॥
नाभिसंबंधोपुत्रः इत्यपसर्जनीभूतेनाप्यदंतकृतइतिनोचितंसत्यंसर्वनाम्नाकचित्स
मर्पणेनिछंतिसामासांतर्गतस्यापि यथावामनग्रहौ ग्रथशब्दस्यानुशासनमित्य
भिधानकेवांछाहेतावितिशब्दोपादानंतद्धानत्रापिनदोषः नीत्वागमयित्वा ग्राषाढस्य
प्रथमदिवसेपौर्णमास्यासास्मिन्पौर्णमासीतिसंज्ञायांनित्यंबहुलेषु पौर्णमासीषु यस्मिन्मासि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मे०टी०
३

सप्तमासाः तथैव संज्ञेति कृत्वा पूर्णिमाया प्रथमं सिद्धं तथा च प्रथमे श्रिष्यित्स
मरः यद्वा प्रथममिति मेघविशेषणं प्राग्ग्रीष्मेषु प्रथमं प्रोक्तमिति कोषसारः तस्मिन्
पक्षे च दिवसे प्रस्थविक्लो दिवसे एकदशमासि सर्वे प्रबलो वासुदेवः स्मादिभिर्नाना
र्थैः केचित्तु आषाढस्येति प्रथमं तथैषा आषाढानंतरे प्रथमदिवसे श्रावणस्य प्रति
पदीति व्याख्यांति तदप्युक्तप्रसाधनेनभसीति विक्षपमाणेन विरोधात् श्लिष्टानि सार
नियेनतं शिखरस्थं वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श कांश्चिन्मासान्नयेत्
कार्यः तस्य क्रीडाया अपरिणतोदन्त इति यावत् गजविशेषो वा तिर्यग्दन्तः प्रहारसाध
नः परिणतोमतः तद्धन्मनोहरं घनमप्राक्षीत् प्रत्याश्लिष्टपदेनसौहार्दं गजसाम्यं
वर्णयता सिद्धिरपि ध्वन्येत गजदर्शनादिष्टसिद्धिरिति शकुनतोः तत्रोपमाग
ऊपमानमेघप्रेक्षणीयंरूपसाधारणोधर्मः वप्रक्रीडापरिणतेनालिंगितसानो
र्घनस्य अत्र चोपमावाचकस्य वसत्यसमासेसतिलोपाभावो न तथाचोक्तं वादिलो

रान
३

तस्थित्वेति केतकाधानहेतोस्तस्यपुरः कथमपिस्थित्वा अंतर्बाष्पश्चिरमनुचरो राजराजस्यदध्यौ
मेघालोकेभवति सुखिनोप्यन्यथावृत्तिचेतः कंठाश्लेषप्रणयिनिजने किंपुनर्दूरसंस्थे
तिथेत्वः तत्रार्थांतरोपन्यासः जलदावलोकनेसतिप्रायेणलोकोदर्शनोत्सुकोभवति किमुत
दिनिर्धिनोदस्यापिमनोऽन्यकृतिकंभवति कंठाश्लेषेनसेहोयस्तत्पार्श्वे जनेदूरगतेकि
पुनः किंचक्तव्यमित्यर्थः ननुपूर्वमपिमिलितगतिसंतुलेतिपाठांतरेणोक्तं पुरः शब्दस्यस्थित्वेत्य
स्मात्सयोगेऽपुनः यथासाधुकाव्ये महानहानीलशिलास्तत्र पुरोनिषद्यानिषिक्रियाशङ्खाकुर
स्तद्वन्नाभिस्त्वमेतत्पठाधातोः पुरस्तादेवप्रयुज्यमानस्य गतिसंतानिवृत्तौ तात्पर्येण
पुनस्त्वेप्रयुक्तायामि तथाचोक्तक्रियायोगेऽपुनस्त्वनेतस्मिन्नेवयोगेगतिसंतानिवृत्तौ च क्रि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्रत्यासन्नइति नभसिप्रत्यासन्नेसति दयिताजीवितालंबनार्थीस्वकुशलमयींहारयिष्यन्प्रवृत्तिं जीमूतेन
नहारयिष्यन्प्रीतः सःप्रत्यगैः कुटजकुसुमैः कल्पितार्घायतस्मैप्रीतिप्रमुखवचनंस्वागतं व्याजहार प्रकाशेनभः क्षेत्राद्यरणेनभाईत्यमरः समीपस्थेमेघजालेप्रासन्नेसतिप्रत्यक्षा
रामण्यासंन्नभवतिवर्धतः प्रत्यासन्नइतिभावः यद्वाप्रत्यासन्नेमनसीतिपाठः तत्रप्रकृतिस्थे
मनसेसन्निधौठः स्वरूपाद्विप्रच्युतस्यपुनस्तस्मिन्प्रवृत्तिः प्रत्यापत्तिः यद्वानभसिप्रावृषेण्येदयिता
या जीवितस्यप्रालंबनंप्रार्थयतेस्त्रीजीवरक्षणार्थीभवतीत्यर्थः प्राणात्ययेमनप्रधानेप्राचुर्यविरू

प्रत्यासन्नेनभसिदयिताजीवितालंबनार्थीजीमूतेनस्वकुशलमयींहारयिष्यन्प्रवृत्तिं
सप्रत्यगैः कुटजकुसुमैः कल्पितार्घायतस्मैप्रीतेः प्रीतिप्रमुखवचनंस्वागतंव्याजहार
॥ १७ ॥
रप्रणाम्यादिषुमयट्॥ वार्त्तांप्रवृत्तिंवेत्तीतिइत्यमरः॥ मेघेनप्राप्तेपथिश्रान्तत्वटःसंष्ठेतिस
त्वप्रत्ययांतः हृक्रोरप्यतरस्यामितिवातरीया प्रसन्नमनाः यक्षःजूतनैःप्रत्यग्रैर्नवैर्नम्र
स्मरः कुटजोगिरिमल्लिकेतिमेदिनीधवः तस्मुख्यैः कृतार्घायमूलेपूजाधित्यमरः मेघायकिंय
यायंसंयोजयतीतिवक्ष्यमाणेसंप्रदानेचतुर्थीप्रीतेः प्रमुखेप्रधानेतत्रभवतीस्त्रीवेप्रधान
प्रमुखेत्यमरः कुशलंसपथिस्थितेमित्रेकुशलेनागंतव्यमितियस्मिन्प्रश्नवचनेतत्स्वागतमु
दाहृतंयथामुखंप्रागंतव्यमितिविश्वःश्लोजन्मादश्च॥

धूमज्योतिःसलिलमरुतांसंनिपातःमेघः क्वपटुकरणैः प्राणिभिः प्रापणीयां
संदेशार्थाः क्वसौत्सुक्यादपरिगणयन्गुह्यकःमेघयाचेकामार्तोहिप्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु
कृपणःहिधूमश्चज्योतिश्चसलिलंचमरुच्चतेषांसमुदायोघनः क्वप्रणामीन्द्रियाणिचेषां
नैःज्ञानैःकरणांसाधकतमंक्षेत्रगात्रेंद्रियेचित्तमरः नेतुंयोग्याःसंदेशरूपाःप्रतिधेयाः

धूमज्योतिःसलिलमरुतांसन्निपातःक्वमेघः संदेशार्थाक्वपटुकरणैः प्राणिभिः प्रा
पनीयाः औत्सुक्यादपरिगणयन्गुह्यकस्तंयाचेकामार्तोहिप्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु
क्वशब्दोविताप्तंतासंगतिवाचकौ उत्सुकस्यभावः औत्सुक्यंनस्मान्नेषाचेयिलुगु
सुकमित्यमरः एवमविचारयन्गुह्यकः मेघनंप्रार्थयामासकामिनः दीनाः
तस्मादस्मत्कार्यसिद्धिरस्मान्नेतिविचारविमुखाउत्पर्यः प्रथमविषमोऽलंकारः
उपजातिरत्नमालासमश्च॥५॥ रामजीसदा सहाई॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain. Kavikulguru Kalidas Sanskrit University, Ramtek Collection

त्वामारूढेति । दुहितालकानां प्रसवादाश्वसनस्य पथिकवनिताः पवनपदवीमारूढं त्वामुपेक्षिष्यन्ते । तथापि सन्नद्धेऽपि नोद्यमविषये अधीनत्वं निर्जनो जनस्यास्य । कोविरहविधुरां जायामुपेक्षेत न विनोदयेत् । विनोदनाभावे नेत्रशरीरसंस्कारं समाजोत्सवदर्शनं तस्यां परिग्रहो वा नास्य । तेन त्वयि सन्नद्धेऽपि त्वं तां न विनोदयेरिति पाठे चात्वं तां न विनोदयेरित्यर्थः । तथा च अलकप्रसाधनाभावे लोचनाद्यदर्शनेन सम्भ्रमेण नीताः केशांताया सिता अलका प्रक्षुण्णकुन्तलाश्च तस्या मरप्रियागमनविश्वासात्वयि स्थीयमानस्य शापोत्पन्नचान्द्रमागमाभावः । यद्वा शापपर्यवसानसूचनाय शापोक्तं सूचयन्नाह

त्वामारूढपवनपदवीमुद्गृहीतालकानां प्रेक्षिष्यंतेपथिकवनिताः प्रत्ययादाश्वसंन्यः ।
कः सन्नद्धेविरहविधुरांत्वय्युपेक्षेतजायां न स्यादन्योप्यहमिवजनो यःपराधीनवृत्तिः ॥८॥

१ कालेमेघागमेप्रवरूपेमेघमारुतिस्त्रीणामग्रेशपथंकृत्वाप्रस्थितानांपतीनामनागमेतिप्रत्यासन्नचेतसिभावः प्रत्ययोधीनसपत्नजनविलासेहसुदुस्मरः पांथस्त्रियःप्राक्तमरूढंत्वांदक्ष्यंतिमेघस्य माणादितदिज्यभागेसतिय कश्चिदपरोपिपक्षसर्वपरत्नेनभवेत्सः कोविरोगेनविहृतांस्त्रियं सजेत विप्रयोगेतुविधुरो विहृतेत्रिष्विति पादव १ न्योपरसतोपित्वयिसन्नद्धेमारविनुद्यतेविनो
योगिनीकउपेक्षेतेन्यविध्यत्यतेऽयंतिरस्कारः ८

मेघमेदमिनिषयानुकूलःपवनः त्वांनेदंमेदंनुदति ग्रथंतेवामः सर्गैर्वस्त्रालंकृत्यसगर्वंनद
न्नूनंगर्भाधानक्षणपरिचयात्पादयद्भ्रमालाः सेविष्यंतेनयनसुभगंखेभवंतंबलाका
शोभातेनायशोभनतेदयिति यदति भोगेपयेतिसादृश्येचकरोवाक्यमनुभ्रयेकार्यसाधकोयातः त्योश
नैःशनैरितिक्रियाविशेषणंवीप्सायांद्विर्वचनंवेरयति भवतूकूलमेदयचनेनयात्रार्थादेशोध्वनतेतथे
त्यथाहारःनेनप्रकारेणायंपुरोवर्तीनेत्रयात्रानागस्यःसुदरोवामसभोगप्रतीपेचदुर्विनीतेचदयिते
इतिविश्वः सोत्साहसगंधइतिपाठे सगंधःफलसूचकइतिकेशवः तत्रेदंचातकयातकयोर्द्वयोरपिवि
शेषणंसगंधोवंधुर्वातस्यातकस्य चकारोनिमित्तेसमुच्चये विलासादयंपथानयतितथाक्रिया

मेघमेदंनुदतिपवनस्त्वातकूलोयथात्वांवामस्त्वायंनदतिमधुरंचातकस्तेसगर्वः
गर्भाधानक्षणपरिचयान्नूनमाबद्धमालाःसेविष्यंतेनयनसुभगंखेभवंतंबलाकाः ८॥

विशेषणानांकर्मत्वमपुंस्त्वंचेतिवक्ष्यमाणशब्दे स्वयंकरोतिवामभागे-यातकशब्दोमा
येतिशब्दनविदःनिश्चयेनकुक्षिक्षिस्यंजंतोःकुक्षौकुक्षिस्थजंतोश्चगर्भइतिमेदवःनस्योत्पत्ति
सेवोत्सवोमुहूर्तंवाउत्सवेचप्रकाशेचमुहूर्तंनियतेतथाकालशब्दइत्यनेकार्थेनेतथःपरिचय
स्तस्मान्नेत्यालोकाकुलाबलाकानांगर्भोत्पत्तिरितिचित्तागर्भाधानस्थितेतिपाठेगर्भगुरुरोनस्थितो
योसौपाश्चयस्तस्माद्दूरचित्तायंनिर्योषितस्ताःबलाकाःदयसुदरंत्वांमालाकापरिचरिष्यंतिअन्यांच
शब्देनात्रस्त्रियोध्वन्यंतेसगर्भस्त्रीणांचदर्शनंयात्राफलमितिशाकुनाः ८॥ श्रीधीर

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नांचयशपंदिवसजाएनातत्परानेकपत्नीनव्यापन्नांभविहतगतिर्द्रक्ष्यसि हि
तजायांप्राशावंधःकुसुमसदृशंप्रायशोह्यंगनानांसद्यःपातिप्रणयिहृदयंवि
योगेरुणद्धि॥२०॥

नतःननुविरहेकृपंजीवनसंभवइत्यतआहहियतःविरहेसतिआशादृढार्थलब्धिसंभावनासा
धाप्तेप्रनेनेतिप्राशावंधःप्रेमास्यास्तीतिनत्वतएवपुंस्त्वेःनत्वंसुकुमारंप्रतएवदर्शनं
पतिनुशीलंयस्यतत्क्षणापतयात्मःस्त्रीणांचेतःप्राचुर्येणागृह्णतियत्ताःप्रचलतिःपक्षिणि
यद्यतदप्रमुखैःप्रयोजेप्रेरणेसद्यःपतयात्मःपृच्छंतंचकुरुमबंधनंवतनितियातरक्ष

मीतिपौष्पाचार्यः॥२०॥

राम
७

कर्तुंसतियत्तेगर्जितंनहीमुक्तिलीधातपत्रांकरुंप्रभवति श्रवणसुभगंगर्जितंमानसो
त्काः॥पाकैलासादृशकिशलयच्छेदपाथेयवंतःसंपत्संतेनभसिभवतोराजहंसाःसहायाः
नेष्यंत्याहंसानसयांतीस्वेनिरुंगंतयत्रकैलासाद्रेर्यदवतिमरणात्तत्रविशंतिनित्यमरःविद्यतेऽस्य
प्रनइतिविग्रहेतेषांमरणात्कुंराणांषंढात्वेचपाथेयमेषामस्तीतिविपाथेयंवलेस्मतंएवंविधारा
जहंसाप्राकाशेनवसार्द्रभूताःराजहंसामानसेचंचुचरणौलोहितौसितोऽत्यमरःचेतिवाक्यार्थेसमु
द्यंये नकेवलंशकुनाःसंजिनोविभविष्यंतिकुक्षीहिणामनुवर्त्यप्रेप्रेसतिपाथेयवंतइतिस्मृत्या
येनरुपपाथेयवंदेनचहंसानांपथिसत्यसद्भावेनमेघप्रस्थपथिरणोरुद्धेगजननभावोऽन्य

तेपथिसाधुपथ्यंपाथेयंपथ्यशिनीतिटीकृ॥२१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्राप्यछस्वेति पुंसांचैरुपपतिपदैर्मेदुरास्वंचितंप्रियसखममुंतुंगमौलमालिं
कालेकालेभवतिभवतोयस्यसंयोगमेत्यस्नेहव्यक्तिश्चिरविरहजंमुंचतोभाष्पमुष्णं
नमस्कारणीयैरामत्येंद्रचरणो॰कृतानांकर्तरिवेतिषष्ठीपदंव्यवसितिक्षेत्रास्थानोलक्षणं
स्त्रियमरः वटकभूमिमुचिकूर्तनिखनत्यवटुवंशेस्त्रीकांक्षीतितंवयेरिनिविश्व प्रिय
स्त्रासौसखाचेतिप्रियसख स्तंरुणद्धिः सखेभ्यश्चसमासंनः पुरोवर्त्तनेग्रन्थ-ग्रन्थरंराग

ग्रीवाग्राप-च्छस्वप्रियसखममुंतुंगमालिंग्रहौलंवंशैः पुंसांरमुपतिपदैरंकितंमे
खलासु॥कालेकालेभवतिभवतोयस्यसंयोगमेत्यस्नेहव्यक्तिश्चिरविरहजं
मुंचतोबाष्पमुष्णम्॥९२॥
शिरंग्लिष्यप्रणेकुरुषत्रग्रात्मनेपदमाभिनयप्रयोगेरुपसंख्यानमित्यनेनसमर्थि
तंपदमस्यशिरेःस्पर्शमनुभवंतंत्रह्माणंस्मरन्तस्यप्रेम्णःप्रगल्भीभावोभवति
॥९२॥

मार्गमितिग्रीवाजलदनाथस्यस्त्रीणानुकूलंसंदेशंनेतदनुज्ञातदग्रोक्तसिद्धोत्रेयम्॥खि
न्नःखिन्नःशिखरिषदंत्यस्यगंतासिपत्रेक्षीराःक्षीराःपरिणुपयःस्रोतसांचोपभुज्य॥९१॥
प्रह्वैःश्रृंगैर्हरतिपवनःकिंस्विदित्युन्मुखीस्तोसाहश्चकितवकितंमुग्धसिद्धांगनाभिःस्नानो
दस्मात्सरसनिचुलादुत्पतोदङ्मुखःखंदिङ्नागानांपथिपरिहरन्स्थूलहस्तावलेपान्॥९३॥
णापत्तवन्निइत्यपिध्वन्यते॥९२॥ग्रह्वैरितिपवनःग्रह्वैःश्रृंगैःकिंस्वित्सरसिहसुन्मुखीभिःसुग्धसि
द्धांगनाभिःचकितंचकितंइक्षोपायःउन्मुखःपथिदिङ्नागानांस्थूलहस्तावलेपान्परिहरन्
सरसनिचुलादस्मात्स्थानादुत्पतोदङ्मुखःखेमार्गंविलक्ष्यसिद्धांगनाभिःस्नानोत्सुकाभिः
तोरुच्चैर्वदनाभिःग्रीवाभंगाभिरामंयथातथाभवतिइतिहे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हेमेघ पुरस्तादुत्तप्तछायाव्यतिकरइवप्रेक्ष्यमेतत्पुरस्ताद्वल्मीकाग्रात्प्रभवति धनुः खण्डमाखण्डलस्य ये
नाश्यामंवपुरतितरांकान्तिमापत्स्यतेते बर्हेणेवस्फुरितरुचिनागोपवेषस्यविष्णोः १७॥त्वय्यापन्नंसुर
रिपतमिवभ्रूविकारान्तरिक्षात्प्रातिस्विक्यैर्जनपदवधूलोचनैःपीयमानः सद्यःस्त्रीरत्न
परणासुरनिःक्षेत्रमारुह्यमालंकिंचित्पश्चाद्व्रजलघुगतिर्भूयएवोत्तरेण १८॥त्यय्या
१७॥त्वय्यापन्नेमिति भोग्यतत्कृपितत्वयापन्नमितिभ्रूविकारान्तरिक्षात् द्यौः प्रीतिस्निग्धैर्जनपदवधूलोचनैःपीयमा
नस्त्वंसद्यस्तिरोत्तरणसुरनिःक्षेत्रेकिंचित्मालंग्राह्यस्यपश्चाद्भूयएवोत्तरेणालघुगतिर्व्रजद्वदकृषिफलंत्वय्यधीन
इतिभुजोविकारेकटाक्षक्षेपेप्रगतिहता मुख्याग्रामस्त्रीत्वात् पुनःकीदृशैः प्रीत्यास्निग्धातिमनोहरणिभैः ने
त्रदर्शनेऽनंतरंप्रीतिंकुर्वंतीत्यर्थः एतादृशैर्जनपदस्त्रीलोचनैःपीयमानः प्रसन्नचारुलोकनेवानभुज्यते साद्य
रात्वंमनाग्आलमारुह्यनदनंतरंशीघ्रगतिः वर्षणपुनरपिदुत्तरस्यांदिशिगास्यन्मालंग्रामान्तराद्गीतान
संगृह्णन्कीदृशमालंतत्कालोल्लसद्वल्लीलतरुवल्लीलतसुरभिनिःक्षेत्राणियत्रतत् ॥१५॥ श्रीश्रीरामचंद्रपरमात्मनेनम

त्यामासारक्षणितमोज्जलंग्रामकूटः सानुमान्रामगिरिर्मुदंवः यत्पादाक्रमपरिगतंरामगिरयेनमस्यंत्यमूर्धा
वक्षस्थानिमित्रंत्रपेसतिक्षतेविबुधवनसुकृतापेक्षयासंश्रयायिमुक्तोनभवतियस्तथोच्चैः सक्षिपुनः हेजीमूत
रामकूटायस्यः पर्वतः धारासंपातैःप्रसादस्तेनशांतिंनीतोदवस्यदाहोयेनतंतथाभूतंरामगिरिंनभवंतंमे
सत्केनेसाधुपक्वास्म्रजंबूधारयिष्यतिविहगपतौनगायंतिरोधस्यासः मित्रेसदृग्गतेसतिनीचोपिजनः
कंदुनीचइतिरत्नमालायां पूर्वेषिकरः नेतास्यतिमित्रेपरासुखेनभवतियस्यजनोवपुषिदुःखंतेन स
त्यामासारप्रशमितवनोपप्लवंसाधुमूर्ध्नाचक्षेसद्यत्रमपरिगतंसानुमानाम्रकूटः नक्षुद्रोपिप्रथमसुकृ
तोपेक्षयासंश्रयायप्रेमित्रेभवतिविमुखः किंपुनर्यस्तथोच्चैः ॥१६॥ प्रथमंकृतेप्रतिमुक्तंगतेसानुमानाम्र
कूटःसंगेनोन्नतोनतदखिरसाधारयिष्यत्यवश्यम् प्रसादेनात्यमसिंचिशमवेतस्यनेदोयमस्मिंसद्भार्यो
किंपुनरस्यैवकरइत्यर्थः ॥१६॥ प्रथमंकृतइतिनोमेघप्रक्षाल्यमानः सानुमान्रामकूटः प्रथमंकृतेप्रतिमुक्त
गतेत्यंतेनेनशिरसाचक्षतित्यमपिप्रसादेनातस्यनेदोयमस्मिंशमवेसत्यगुर्दुपकारः महत्सुनचिरेणकृतज्ञ
भोजलदलघयमानोगिरिरामकूटः वर्त्मश्रिनेसन्मुखागंतवेतेउन्नतेनेमूर्ध्नोधारयिष्यतित्वमपिप्रसादेनस्य
ग्रीष्मसंबंधिनंपुरुषदोषंनिदाघः स्यान्निदाघछेदीक्षउच्यतेदृशिनाशार्थं प्रभिशांतिनवनवृहेनसाहसत्का
रेणासरस उपकारोज्ञेषुपुरुषेषुकालोत्तरेणफलतिप्रेक्षेनतेक्षणमेव॥१७॥ नारायणापनन्नः श्रीरामः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

छन्नोशंनइति मेघपरिणामफलद्योतिभिःकाननाम्रैःछन्नोपान्तोऽन्तः स्निग्ध वेणीसवर्णेत्यधिष्ठीधरमासूत्रेअमरमिथुनप्रेक्षणीयामवस्थांनूनंयास्यति कइवम धेश्यामःशेषविस्तारपांडुर्वस्तनइव पक्वानिचतानिफलानिचतेद्योतिनइतिएवंशी लैः फलभारनिराकृतपक्वयुंजैरित्यर्थः काननान्येवरसात्नाः घनीभूतरसात्नैरित्यर्थः नैराछादितःउपान्तोयस्यसः पर्वतैः आम्रकूटः स्निग्धवेणीचधराकंयस् राम

॥छन्नोपांतःपरिणतफलद्योतिभिःकाननाम्रैस्त्वयंदृष्टेपीत्थंवरमचलःस्निग्धवेणीस-
॥वर्णां नूनंयास्यत्यमरमिथुनप्रेक्षणीयामवस्थांमधोस्यामःस्तनइवभुवःप्रेक्षविस्ता

रपांडुर्मध्यापिप्रंगमाकृतेसतिदृष्टानांस्यहरणीयांश्रांतनमवस्थांनीत्वेचेद्ययमेत्यरः गमि
ष्यति कइवअंगेतयश्रोतनाकुंभःउपान्तदेशोयेनतथाभूतः यस्त्रियःजघइव स्त्रीयास्तनोपि
त्विस्तारपांडुः युक्तेश्यामोभवति तीरेरत्यपहैरामफलैः परिशरेपांडवर्णोमध्येमेचेनश्यामइति

स्थित्वातस्मिन्वनचरवधूभुक्तकुंजेमुहूर्तंनीरोत्सर्गोद्रुततरगतिस्तत्परंवर्त्म
तीर्णोत्वंदृष्टसानुर्वप्लवविषमेविंध्यपादेविशीर्णांरेवांद्रक्ष्यस्युपलविषमेविंध्यपादेविशीर्णां
छेदैःस्त्रीविरचितांभ्रांतिमेवं भोमेघ किरातानांस्त्रीभिःसेवितोःकुंजायस्मिन् निकुंजकु
ब्जोवाल्लीवेतनाहित्यीहितोहरइत्यमरः॥ श्रीराम श्रीराम श्रीराम ए[illegible]म

॥स्थित्वातस्मिन्वनचरवधूभुक्तकुंजेमुहूर्तंनीरोत्सर्गोद्रुततरगतिस्तत्परंवर्त्म
॥तीर्णोत्वंदृष्टसानुर्वप्लवविषमेविंध्यपादेविशीर्णांरेवांद्रक्ष्यस्युपलविषमेविंध्यपादेविशीर्णां[illegible]

तस्मिन्द्रुतरागामार्गेविलंबव्याजेनस्वविमोचनंप्रतिसद्यःशीघ्रंगमनंयस्यसः तं०
स्नाद्रैःपरिमार्गमुत्तीर्णाः पाषाणोच्चनानतनतेविंध्यपादेनतर्वतेस्फुरितांनर्मदांवि
लोकयिष्यसिभक्तिर्विलेपेलेखांभूतिर्वेनवेलंकारइतिरत्नमालायां १६ श्रीराम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तस्यास्तिक्तैर्वनगजमदैर्वासितं वर्त्मसिक्तं
त्वय्यारूढे शिखरमचलः स्निग्धवेणीसवर्णे
नीपं दृष्ट्वा हरितकपिशं केसरैरर्धरूढै-
र्नीडारम्भैर्गृहबलिभुजामाकुलग्रामचैत्याः ॥२८॥

तस्यास्तिक्तैर्वनगजमदैर्वासितं वर्त्मसिक्तं त्वय्यारूढे शिखरमचलः स्निग्धवेणीसवर्णे
नीपं दृष्ट्वा हरितकपिशं केसरैरर्धरूढै-
र्नीडारम्भैर्गृहबलिभुजामाकुलग्रामचैत्याः ॥२८॥

तिक्तैः प्रतिस्खलितरुग्वेः केशरैः तरसीसुरभ स्यदनिस्यमरः तत्स्थानर्मदाया: पाणीयंगृहीत्वा
गमनंकुर्वीथा: तथायतिनापुनर्नेष्यतीत्यंपरिमेयधिनुंनसमर्थोभविष्यति सारोबलंमज्ञे
निश्चस्थिरांशेत्मायेचनीचेचेतिविश्वः हेयस्माद्धेतोः सारराहित्य-समग्रोजनः हीनत्वंप्राप्नोनिधनादि
नासंपूर्णोनागरिष्यत्यनिनिन्नेभवतिसारेतुद्रविणंन्यायगारिष्वपिवर्त्मनेा॥२७॥श्रीरामजीसदा०

राम
११

भोजलदसारंगाः तेतवमार्गंसूचयिष्यंति स्वचिन्तानिद्रायेणान्यास्यंतीत्यर्थः कीदृशास्यंते जलंलवान्
मुंचंतीतिजलंलवमुक्तास्य त्रयसारंगशब्दस्यार्थत्रयं सारंमनोहरंगायंतिशब्दयंतेइतिसारंगाः ॥
चातकाः ग्रथवासारंसत्वरंगछंतीतिसारंगाः हरिणाः ग्रथवासारंसतिलंगछंतीतिसारंगाः गजाः
चातकपक्षेकिंकृत्वा नीपंदृष्ट्वा हरितंचतत्कपिशंचयत्केशरैरर्धरूढैः स्यात्तेषांपुनः कीदृशीनीपं हरितंचतत्कपिशंचयत्केशरैरर्धरूढैः स्यात्तेषांपुनः

नीपं दृष्ट्वा हरितकपिशं केशरैरर्धरूढै-
र्नीडारम्भैर्गृहबलिभुजामाकुलग्रामचैत्याः
एतस्तेषां प्रथमसलिलस्वादजातोत्सुकानां
हंसाः कारण्डवरचयितुं मानसाभ्युत्पतिष्यंति मार्गं ॥२९॥

केशरैः उपलक्षितंहरिणापक्षेकंठेकंठेप्रतिकेसरेत्रेसरेप्रति
कंदलीर्नवोद्भेदान्दृष्ट्वाकीदृशीः कंदलीः ग्राविर्भूतानिप्रथमसुकुलानिगुच्छकान्तियासुताः
गजपक्षेउर्वीः पृथिव्याः दग्धारण्येषु प्रधिकसुरभिगंधंग्राघ्राय सिंहित्याइत्यर्थः ॥२९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शंभोविंदुग्रहणारभसांश्चातकान्वीक्ष्यमानाः श्रेणीभूताः परिगणनया निर्दिशंतोबलाकाः त्वामासाद्यस्तनितसमये मानयिष्यंतिसिद्धाः सोत्कंठा निश्चिपसहचरीसंभमालिंगितानि॥२२॥

शंभोविंदुग्रहरभसांश्चातकान्वीक्ष्यमानाः विलोकमानाः शंभोविंदूनांजलकणानांग्रहणेरभसाः उत्सुकाः शंभोविंदुग्रहः पुनः कथं भूताः सिद्धाः श्रेणीभूताः बलाकाः परिगणनया निर्दिशंतः कथयंतः॥२२॥ श्री

रास
९२

उत्पश्यामिनितेसखेमोजलतेनवपर्वतेकालक्षपंबुसस्यामिवेलोकयामि किंवि दिष्टस्यते
दूतमपिशीघ्रमपिविधायविपासोःगंतुमिलोः किंविशिवपर्वते ककुभसुरभौ ककुभैः
अर्जुनवरैःसुरभिःककुभसुरभिःतस्मिन्मोजलेद्रभवानेकपमपिसहतावतेन श्री

उत्पश्यामिद्रुतमपिसखेमानसंप्रियापार्श्वपिपासोः कालक्षेपंककुभसुरभौ
पर्वतेपर्वतेते अक्लांधारैःसजलनयनैःस्वागतीकृतकेकाःप्रत्युद्यातःक
कंपमपिभवान्गंतुमाश्वसेत्॥२३॥

शुशीघ्रंगंतुंव्यवस्येत् व्यवसायंकुर्यात् किंकृत्वा अक्लांधारैः नष्टैः केकाःमयूरवा
णीःस्वागतीकृत्यस्वागताःअभ्यागताःअभ्यागतीकृत्येत्यर्थः कीदृशःभवान् प्रत्युद्या
तः-अतिथिः किंच ॥० सहजलेननेत्राणिधारांश्चैः॥२३॥ श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पांडुछायेति भोजनलब्धदशार्णाः देशविशेषाः त्वयि प्रासन्नेसति त्वयिनिकटेस
ति कतिपयदिनस्थायिहंसाः कृतसंभृता दशार्णाः परिणतफलश्याम जंबू व
नांताः परिणतैः पक्वैः फलैः श्याम जंबूनांताः जंबूवनप्रधानदेशाः येषुते पुनः व

पांडुछायोपवनवृत्तयः केतकैः सूचिभिन्नैर्नीडारंभैर्गृहबलिभुजामाकुलाग्रा
मचैत्याः त्वय्याशन्नेपरिणतफलश्याम जंबूवनांता संपत्स्यंतेकतिपयदि
नस्थायिहंसाः दशार्णाः ॥२४॥

संभृताः दशार्णाः उपवनानां वृत्तयः येषुतेतथोक्ताः केतकैः सूचिभिः छिन्नैः
कायन्निः पुनः कृतसंभृताः दशार्णाः गृहबलिभुजां गृहचारुकानां नीडारंभैः कृतावा
प्तारंभैः आकुलाः ग्राम चैत्याः पूर्जितवृक्षाः निजगृहाभिप्रायेषुते किंचैः केतकैः सू

भोजनलब्धदेशवृत्तयः नद्यः यत्पयः पास्यसि पातंकरिष्यसि किंवि० पयः चलोर्मिचलंतः ऊर्मयः
कक्षीकृताः यत्रतत् पुनः किंवि० पयः स्वादु मधुरं किंकृत्वेतेदशार्णानांराजधानींगत्वा किंविरा
जधानीं दिक्षुप्राग्दिशिप्रस्थितां विदिशाइतिलक्षणां नाम्नयस्याः सांपुनः किंकृत्वा सद्यः तत्का
लं अविकलंसंपूर्णं फलंकामुकत्वस्यकामुकभावस्यलब्ध्वाप्राप्यकश्चेयथाभवतितथातीरोप

तेषांदिक्षुप्रथितविदिशालक्षणांराजधानींगत्वासद्यः फलमविकलंकामुकत्व
स्यलब्धातीरोपांतस्तनितसुभगंपास्यसिस्वादुयस्मात्सभ्रूभंगंमुखमिवपयो वेत्रवत्यै

तः स्तनितसुभगंयथास्यादेवंतथा तीरोपांतेतटपर्यंतेस्तनितसुभगंगर्जितसुभगंयथाकर्णित
रंतस्यः किमिववेत्रवत्याः सभ्रूभंगंमुखमिव भ्रूभंगसहितंवदनमिव भ्रूभंगस्थानीयाः ऊर्मि
यः जलंमुखस्थानीयं यथाकश्चित्कामीकांतायाः मुखंपिबतिकामुकत्वस्यफलंलभतेइतिध्व
नि: ॥२५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नीचैरिति भोजलदर्शोर्णादेशोत्वंविश्रामहेतो निवासहेतो नीचैराख्यंखर्वाभिधानंगिरिंपर्व
तंप्रधिवसेः प्राप्नुयेः निवासंकुर्याः नीचैरिति श्लाघ्यासंहायस्यसः तंकथंभूतंगिरिंशैचपुष्पैश्च
देवैः कदंबवृक्षैः त्वत्संपर्कात्पुलकितमिव यः गिरिः नागरामणउद्दामानिस्फुरांशिखोवना

नीचैराख्यंगिरिमधिवसेस्तत्रविश्रामहेतोस्त्वत्संपर्कात्पुलकितमिवप्रौढपुष्पैश्चक
दंबैः यःपराप्तस्त्रीरतिपरिमलोद्गारिभिर्नागराणामुद्दामानिप्रथयतिशिलावेश

निनारूप्यानिशिलावेशमभिः शिलाग्रैः प्रथयतिविस्तारयतिकिंविशिष्टैः शिलावेशमभिः पराप्त
स्त्रीरतिपरिमलोद्गारिभिः पराप्तस्त्रीणांरतिपरिमलंसंभोगपरिमलंउद्गरंतीत्येवंशीलाः प
राप्तस्त्रीरतिपरिमलोद्गारिणस्तैः पराप्तस्त्रीरतिपरिमलोद्गारिभिः ॥२६॥ श्रीश्रीश्रीश्री

राम
२७

Shri Shri Shri Shri Kailas Nath Kakani Granthalaya

विश्रान्तइति भोजलदर्शोर्णादेशोत्वंविश्रान्तः सन्व्रजनिर्कुर्वन् नवनदीतीरजातानिउद्यानानांपूर्णिकाजालक
निकैः सिंचन् नगनद्यः पर्वतनद्यः तासांतीरेनवनदीतीरजातानिपूर्णिकानांजालकानिकलिकाः
पूर्णिकाजालकनिकैः नवजलकणैः किंविशिष्टैः त्वं पुष्पलावीमुखानांछायादानात्क्षणपरिचित
कंदलानांपुष्पलावीमुखानांगंडस्वेदापनयनसृक्कजाक्रांतकणैस्तलानांगंडस्वेदस्यापनयनमेव

विश्रान्तः सन्व्रजनवनदीतीरजातानिसिंचन्नुद्यानानांनवंकणैर्यूथिकाजाल
कानिगंडस्वेदापनयनसृक्कजाक्रांतकणैस्तलानांछायादानात्क्षणपरिचितः पुष्पल
वीमुख्यानाम्॥२७॥ व्रजःपंथायदपिभवतः प्रस्थितस्योत्तरांसौधोत्संगाप्रणय
विमुखोमास्मभूरुज्जयिन्याः विद्युद्दाम्नास्फुरितचकितैस्तत्रपौरांगनानांलोलापांगै

स्त्वयनमेवसृक्कगंडस्वेदापनयनसृक्कजाक्रांतानिकणैर्यूथिकानिकणैःकमलानियेषांतानिक्रांतक
णैस्तलानितेषां॥२७॥भोजलदभवतः नवयदपिव्रजंपंथानंविउज्जयिन्याः सौधोत्संगप्रणयविमु
खःमास्मभूत्साधोनोद्गाहार्णउत्संगतः नत्रयप्रणयस्नेहःतस्मान्नविमुखः परांमुखः किंतुस्यभवतः
उत्तरासांउत्तरदिशंप्रस्थितस्यभोजलत्रउज्जयिन्यांपौरांगनानांनगरस्त्रीणांलोचनैः नेत्रैर्यदिनरमसेत
दावत्रिभोःसिद्धिविशिष्टैः लोचनैः लोलापांगैः पुनः किंविशिष्टैः लोचनैः विद्युद्दाम्नाविद्युल्लतयाः यत्स्फु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भोजनदनिर्वेप्याया रसाभ्यंतरसन्निपत्यत्वेपश्चिमार्जेभर्तृवेश्यानिर्गतानिर्वेप्या अर्थात्तत्र
दातस्या निर्वेप्याय रसस्य अभ्यंतरं स्त्रीपक्षेरसस्य अंगादेः अभ्यंतरं किंविशिष्टाया निर्वेप्या वी
चीनोत्तहरीणाक्षोभेनशब्दायमानाया विहगानापक्षिणां श्रेणीपंक्तिः सेवकं-शीलयो यस्याः सा
तस्याः पुनः किंविशिष्टाया स्खलितसुभगं मनोहरं यथा स्यात्तथा संसर्पन्त्या-चलंत्या पुनः
वीचिक्षोभस्तनितविगहगश्रेणिकांचीगुणाया संसर्पन्त्याः स्खलितसुभगदर्शि
तावर्त्तनाभेः निर्वेप्याया पश्चिमरसाभ्यंतरं सन्निपत्य स्त्रीणामाद्यप्रणयवचनवि
भ्रमोहि प्रियेषु ॥४९॥ वेत्रवतीभूतपत्तनेसन्निपत्यनामतीतस्यसिंधुः पांडुआयातरहृत
रुभ्रंशिनिर्जीरितपर्णैः सौभाग्यंतेसुभगविरहावस्थायाश्चक्रेपत्नीकार्पयेनसजाति
किंविशिष्टाया निर्दर्शितः आवर्त्तः जलभ्रमणयतानिर्वेप्यासातस्याः हिपत्नः स्त्रीणांप्रियेषुविभ्र
मः विलासः आद्यंप्रणयवचनं प्रेमोचितयाकालीभावीयाः रसाभ्यंतरंभूत्वापश्चिमगतिसाचक्षो
त्रेणसलितकांचीगुणाभवति स्खलितसुभगंचसर्पतीनाभिदर्शीमध्यतिइतुक्तिलेशः ॥४८॥
वेत्रवतीभूतेति सुभगजलदत्वंसानक्षेपेनविधिनाकार्यंकुर्वंतांत्यजतिसविधिः तथाउपचाराः कर्त्र

प्राप्यवेत्रवतीमिति भोजजलदत्वंपूर्वोदिष्टांपूर्वकथितांविशालांपुरीमनुसरगछ किं
विशिष्टांविशालां श्रीविशालाद्भिरथालक्ष्म्याविशालाविस्तीर्णाविशालातां किंकृ
त्वा प्रवंतीन् मालवदेशान्प्राप्यतत्र ध्वा किंभूतान्प्रवंतीन् उदयनकथाकोवि
दग्रामवृद्धान् उदयनकथाकथकराजैकथाकोविदः पंडिताः ग्रामवृद्धाः येषु
प्राप्यावंतीन्नुदयनकथाकोविदग्रामवृद्धान् पूर्वोद्दिष्टामनुशरपुरीं श्रीविशालां
विशालांस्वल्पीभूतेसुचरितफलेस्वर्गिणांगांगतानांशेषैःपुण्यैर्हृतइवदिवःकांति
मान् विशालांविमलविदग्धस्वर्गस्थएवंखंडितविशिष्टएवंडं कांतिमत्शोभायुक्तं पुनः
किंविशिष्टएवंडं गांगतानांभूमिप्राप्तानांस्वर्गिणांदेवानांशेषैःपुण्यैः हृतेकृतेसति स
चरितफलेऽल्पीभूतेसति नष्टशोभूतेसतिः ॥३१॥ श्रीमन्नारा य०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दोर्घीकुर्वन्निति मोजस्वद यत्रयस्मांउल्लयिस्यो शिप्रावात: स्त्रीणां सुरत ग्लानीं हरति सेवे
त्यनिष्कंविशिष्ट: शिप्रावात: प्रंगानुकूल: उन: किंविशिष्ट: शिप्रावात: प्रस्फुषपुष्पातेषु
स्फुरित कमलामोदमैत्रीकषाय: स्फुरितानांपुष्पाणांकमलानांय: प्रामोद: परिमलेन
न स्पर्धामैत्रीपरस्परसंबंधेन यत्कषाय: परिमलास्य: स्फुरितकमलामोदमैत्रीकषाय:
दोर्घीकुर्वन्य दुमदकलंकूजितंसारसानांप्रस्फुषेषु स्फुरितकमलामोदमैत्रीकषाय: ॥ य
त्स्त्रीणांहरति सुरतग्लानिमंगानुकूल: शिप्रावात: प्रियतमइव प्रार्थनाचाटुकार ॥२
शिप्रावात: किंकुर्वन् दुमदकलंकूजितंसारसानांकूजितंदी
र्घीकुर्वन् शिप्रावात: केइव प्रियतमइव किं: ह: प्रियतम: प्रार्थनाचाटुकार: प्रार्थनायांर
तिंयाचायांचाटुनिकुरुते इतिप्रार्थनाचाटुकार: ॥ स्योपिप्रियतम: कूजितंरतिशब्दितंदी
र्घीकुरुते प्रामोदकषायश्च भवति प्रस्फुषेइतिभावार्थ: ॥३॥ श्रीराम श्रीराम श्रीरा

राम
२६

शिप्रान

रारांस्तारांस्तरलगुटिकांकोटिरा: शंखशुक्ती: शंखश्यामान्मरकतमणीनुन्मयूख
प्ररोहान् यस्मादृष्ट्वाविपरिणरचितांविद्रुमाणांचभंगान् संलक्ष्यंतेसलिलनिधय
शंखशुक्तीर्दृष्ट्वा शंखा: दक्षिणावर्त्ता: शुक्तय: मौक्तिकमातर: शंखाश्च शुक्तयश्च शं
खशुक्तय: ता: पुन: किंकृत्वा विपरिणरचितान् शंखश्यामान्मरकतमणीन् दृष्ट्वा
शंखंवालेरणंनठतश्यामा: नीला: शंखश्यामास्तान् किंविशिष्टान् मरकतमणी
न् उन्मयूखप्ररोहान् पुन: किंकृत्वाविपरिणरचितान् विद्रुमाणांप्रवालानांभंगान् दृष्ट्वा
३३॥॥॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नोजलदः॥ यत्रयस्यांनगर्यां ॥ प्रतिसरोजनः चतुरजनः ॥ प्रागंतरनेप्राधूताकानने
धनरश्मिरमयति इतीतिकिं ॥ यत्र ॥ यस्मिन्स्थानेवत्सराजः प्रद्योतसन्दस्यदियः

प्रद्योतस्यदियोसरंवत्सराजोत्रजन्हैमंतालद्रुमयनमरुद्वनस्यैवरात्रं
प्रत्रोद्भ्रांतः किलनगरीगिरिःस्तंभमुत्साद्यदर्प्पादिसागस्तन्नमयतिजनोयत्रवं
धनश्रियः ३७॥

हितरंदियपुत्रीजेष्ठेजहार ॥ यत्रयस्यांनगर्यांनस्यैवराज्ञः प्रद्योतस्यहैमंसौधरंभि
द्रुमवनेशमन्त वभूव ॥ यत्रकिलरत्नापूरापूरादेवतलजिरिगंधहस्तीदर्पान्मद
रस्तंभंउत्साद्यडुंबनःरश्मिरमयति॥ ३७॥

राम
१७

जालोद्गीर्णोपचितवपुः केशसंस्कारधूपैः बंधुप्रीत्याभवनशिखिभिर्दत्तनृत्
सोपहारः हर्म्मेष्वस्याः कुसुमसुरभिध्वक्षिन्नांतरात्मा नीत्वारवेदंलतिनवनि
तोषदराजोकिलेषु॥ ३८॥

कुवलयरजोभिः गंधिभिः कुवलयरजसांकुमुदकिंजल्कानांपरागाणां गंधोवि
यत्नेषुनैः पुनः किंविशिष्टैः मरुद्भिः तोयक्रीडानिरतयुवतिस्नानसौरभैः तोयक्रीडा
पांजलक्रीडापानिरताः याः युवतयः तासांस्नानेनसिक्ताः सिक्तिमाः तोयक्रीडा
निरतयुवतिस्नानसिक्तास्तैः किंविशिष्टस्यैनगरीनंद्यादिभिः सादरंयथास्यादेवंतथा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भर्त्रे ईश्वरस्यकंठछविरकांतिः पुनः किंविशिष्टस्तं जानेऽहीशैः गजाजतिः स्तैः के
शसंस्कारधूमैः उपचितवपुः स्थूलसरीरः केशानांसंस्कारोधूपदानंतस्यधूमाः के
शसंस्कारधूमाः केशसंस्कारधूमास्तैः पुनः किंविशिष्टस्तं भवनशिखिगृहनपूरैः धं
धूपीस्तावंपुस्नेहनदत्तरत्नोपहारः दत्तंतस्मैवउपहारः पूजायस्यसः पुनः किंवि

भर्त्रे कंठछविरितिगणोः सादरंजीव्यमानाः पुण्यंयाणास्त्रिभुवनगुरोर्धाम्नचेंदी
श्वरस्य धूमोद्गानेकुवलयरजोगंधिभिर्गंधवत्यास्तोयक्रीडानिरतयुवतिस्नाना
शिष्टस्त्वंध्रुवमितिरतोरात्मा ध्रुवनामार्गणखिन्नः श्रांतरात्मायस्यसः किंकृत्वा
प्रस्थाउज्जयिन्याः हर्म्येषुगृहेषुहरेदनीत्याकिंविशिष्टेहर्म्येषुकुसुमसुरभिषुपुष्पसुगं
धिषु पुनः किंहर्म्येषुसलिलवनितापादरागांकितेषुमनोहरस्त्रीचरणालक्तकेचि
त्रितेषुसलिलवनितानांमनोहरस्त्रीणांपादरागैः श्रेणिस्तानितेषु॥३६॥ नारायण

प्रणयसस्मितमितिभोजनलधरं भानुः सूर्यः यावत् नयनविषयंनेत्रगोचरंप्रयाति
यातितावत् तेत्वयास्थातव्यंकिंकृत्वा प्रस्थानविक्लवे संध्याकाले महाकालंप्रा
साद्यप्राप्य त्वंकिंकुर्वन् शूलिनः महेशस्यसंध्याबलिपटहतांकुर्वन् संध्याबले

प्रणयसस्मितमितिभोजनलधरमहाकालमासाद्यकालेस्थातव्यंतेनपथनविषयंयावद्
भेतिभानुः कुर्वन्संध्याबलिपटहतांशूलिनः श्लाघनीयामासेद्गणैकलभविक्लवं
संध्यापूजायाः पटहतापटहभावः वाद्यित्रवादनंसंध्याबलिपटहतांपुनः किंवि
शिष्टंसंध्याबलिपटहतांश्लाघनीयं भोजनलघुत्वेस्यानंद्गणैर्गर्जितानांश्रुत्वेयं
त्वंसंपूर्णफलंलक्ष्यसेप्राप्स्यसे॥३७॥ श्रीरामचंद्रपरमात्मनेनमोनमः॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पादन्यासेति भोजनरत्नत्रयस्यांऽऽश्रयिसंवेशनः त्वयिमधुकर श्रेणिदीर्घानकटाक्षान्
प्रान्तोक्षंते पात्रयिष्यंति मधुकर श्रेणिवत् भ्रमरश्रेणिवत् दीर्घः मधुकरश्रेणि
दीर्घः तान् वर्णयंतेकटाक्षानांत्रयीगतिः सिताप्रसिताऽसिताऽसिताविकृत्यो त्यत्रः भ
वंत्रः नखपदसुखोनखक्षतविंदून नखजलकणान्प्राप्यलब्धा नखपदेषुनखक्षते
पादन्यासक्वणितरशनाः स्त्रीलीलावधूते रत्नक्षोणीवचिनवलिभिश्चामरै
र्क्रीतहस्ताः वेश्याः स्त्रीनखपदसुखोत्प्राप्यक्षतोद्यविंदूनामोक्षंतेत्वयिमधुकर
श्रेणिदीर्घान्कटाक्षान्प्रान्तोक्षंते पात्रयिष्यंति मधुकरश्रेणिवत् भ्रमरश्रेणिवत् दीर्घः मधुकरश्रेणि
दीर्घः तान् वर्णयंतेकटाक्षानांत्रयीगतिः सिताप्रसिताऽसिताऽसिताविकृत्यो त्यत्रः भ
वंत्रः नखपदसुखोनखक्षतविंदून नखजलकणान्प्राप्यलब्धा नखपदेषुनखक्षते
पादन्यासक्वणितरशनाः स्त्रीलीलावधूते रत्नक्षोणीवचिनवलिभिश्चामरै
र्क्रीतहस्ताः वेश्याः स्त्रीनखपदसुखोत्प्राप्यक्षतोद्यविंदूनामोक्षंतेत्वयिमधुकर

सुखाः सुखकारिणः नखपदसुखास्तान् किंविशिष्टाः वेश्याः पादन्यासक्वणि
रसनाः पादन्यासेनन्यरणत्क्रमेणक्वणितारशनामेखलायासांताः पुन
किंविशिष्टाः वेश्याः चामरैः गृहीतव्यजनैः क्रीतहस्ताः विक्रीतहस्ताः किंविशिष्टै
चामरैः लीलावधूते लीलाचंचलितैः पुनः किंविशिष्टैः रत्नक्षोणीवचिनवलि
भिः रत्नक्षोणीरत्नकांतीवचिनाद्योतिनावलिः प्रावल्यं विशेषोयेषांतैरत्नक्षोणीवचि
नवलिभः॥३८॥

मे० दी० ९९ खा

मोजनरत्नंवपशुपतेः महेशस्यगर्दनाशिनेछांशस्यहरस्यरुचिवि
शिष्यस्त्वंभुजगसवर्णंमंडलेनप्रवेष्टनेनाभिलीनाः पुनः किंविशिष्यस्त्वं पश्चात्प
थिनः उच्चैरतिशयेनशाध्यंतेनः विकसितजयाः पुष्परजः विकसिपुध्यंतेजया

पश्चादुच्चैर्भुजगसवर्णंमंडलेनाभिलीनाः नः साध्यंतेनोविकसितजयापुष्पर
जःदधानः नस्यात्संतेहरपशुपतेर्गर्दनाशिनेछांशानोद्वेगस्तिमितनयनंदृष्टभ
क्लिन्नजात्या॥३९॥

पुष्पंतद्वत्रजरजःविकसितजयापुष्परजः पुनः किंविशिष्टस्त्वं भद्रात्मापार्वसाशो
नोद्वेगस्तिमितनयनंयपास्यादेवंतथादृष्टभक्तिः शांतोद्वेगगतसंतापोभूतएव
स्तिमितेनिश्चलेनयनेयस्मिन्यर्जनस्तत्र शीतोद्वेगस्तिमितनयनंकर्म॥३९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गछंतीनितिनाभिनिभोजनदनत्रनस्यांउज्जयिन्यांनलकेरुद्रालोकेनरपतिपथेरुचिभेदैस्तमो
दर्शयकरनरपतिपथेभूपमार्गेकिंचिच्छेषेनरपतिपथेरुचिभिर्दैस्तमोभिः रुद्रा
लोकेरुद्रः प्रालोक्यः प्रकाशः यस्मात्तस्तस्मिन् कपालो दामिन्या विद्युता किंचि
च्छिष्टयासौदामिन्याकनकनिकषस्निग्धयाकनकनिकषरुचेकनकरेखयेवस्निग्धा

गछंतीनांरमणायसंकेतंयोषितांतत्रनलकेरुद्रालोकेनरपतिपथेरुचिभेदैस्तमो
भिः सौदामिन्याकनकनिकषस्निग्धयादर्शयोर्वीतोयोत्सर्गस्तनितमुखरोमा
कनकनिकषस्निग्धातयाकिंचिच्छिष्टांतोयोत्सर्गस्तनितमुखरोमा
नीनांभोजनदतोयोत्सर्गस्तनितमुखरः मास्मभूः माभवेः तोयोत्सर्गेणजनपद
रोनस्तनितंगर्जितंतस्मात्तमुखरः यावत्तोयोत्सर्गस्तनितमुखरः भोजनद
नाः नार्य्यः विज्ञायविहन्तामविष्यंति॥ ४०॥ श्रीरामचंद्रायनमोनमः नारायण

रात्र २०

चि

तांकस्यांचिद्भवनवलभौसुप्तपारावतायांनीत्वारात्रिंरविलसनात्खिन्नविद्युत्कलत्रः दत्तेसर्वेपुनरपिभयांवाहयेदध्वशेषं मंदायंतेनखलुसुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः॥४१॥
विशिष्टायांभवनवलभौसुप्तपारावतायां सुप्तः पारावतायस्यां सातस्यां प्रवयर्ध
पुत्रः सुहृदांनिश्चितानांप्रभ्युपेतार्थकृत्याः प्रेमीचूतकाषायाः प्रतिषाः नखल्वमंदायंते॥
नखल्वलसायते॥ ४१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भोपभोदनस्मिन्काले चक्रीकाले खंडितानांयोषितानांस्त्रीणांप्रणयिभिर्नतभिः शां
तिंउपशमंनेयंउपशमंप्रापणीयं खंडितायैषा निद्राकषायकलुषीकृतासुप्तनेत्रेणा
रीनखक्षतविशेषचित्रितांगः यस्याः कुतोपिगृहमेतिपतिः प्रभातेसाखंडितेतस्मि

नस्मिन्काले नयनसलिलं योषितांखंडितानांशान्तिंनेयंप्रणाथिभिरतोवर्त्म
भानोस्यज्जासु प्रालेयाश्रुकमलवदनात्सोपिहर्तुंनलिन्याः प्रत्यावृत्तस्त्वयिक
पिराजविभिः पुरारेः इतिखंडितालक्षणं उक्तं अस्मोत्कारणात् भानोः सूर्यस्य
धर्मनागंग्राहशीघ्रं सज्जनुंचमोजलरसोपि सूर्योविनलिन्याः कमलिन्याः कमल
वदनात्प्रालेयाश्रुहर्तुंस्वरपिनुंप्रसारत्नः सन्त्वयिकरनुधिसतिप्रनःप्राप्तसूर्यं

गंगीरायारिति भोमेघ गंभीरायाःसरितोनद्याः पयसिजलेतेनैवछायात्मापिप्रवे
शलप्स्यसेनेप्राप्स्यसि छायारूपआत्मास्वरूपंछायात्मास्वरूपोजीवइत्यर्थः पयसि
कस्मिनिद्य प्रसन्नेचेतसीवप्रसन्नेचित्तेइव भोजलतस्मात्तस्याः गंभीरायाः
चटुलशफरोद्वर्तनप्रेक्षितानि धीयामोधीकर्तुंत्वंनार्हसिनयोग्योभवसि च
गंभीरायाःपयसिसरितश्चेतसीवप्रसन्नेछायात्मापिप्रकृतिसुभगोलप्स्यते
तेप्रवेशम् तस्मादस्याःकुमुदविशदान्यर्हसित्वंलधीयान्मोघीकर्तुं चटुलश
टुलानांशफराणांमत्स्यानांयानिउद्वर्तनानितानेवप्रेक्षितानिभ्रूलतो का
नि चटुलउद्वर्तनानिशफरोद्वर्तनप्रेक्षितानि किंविशिष्टानि चटुलशफरोद्व
र्तनप्रेक्षितानि कुमुदविशदानि यथाकश्चित्कामीकस्याश्चित्नायकायाः चेत
सिप्रविसतितस्याः प्रेक्षितानि निःफलीकर्तुंनार्हसिइतिभावार्थः ॥४३॥ रामरा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नस्यारिति हेसखेनेवप्रस्थानं कथमपिप्रस्तावेनभविभविष्यतिकिंविशिष्यते
लंवमानस्यचलनायतंचित्तकायस्यकिंकृत्वोतस्याः नद्याः नीलसलिलवसनंउ
त्तरवस्तृत्वाप्रपदृश्यसलिलमेववसनंवस्त्रंसलिलवसनंकिंचिद्वंसलिलव
सनं प्राप्तवानीरशाखंवप्राप्तानिलिताद्यानीरशाखांवेतसानोशाखायत्रनेत्रपुनः
तस्याःकिंचित्करधृतनिवप्राप्तवानीरशाखंवृत्वानीलंशलिलवसनं मुक्त
रोधोनितंवंप्रस्थानंतेकथमपिसखेलंवमानेस्यभाविलध्वास्वादोविपुलजघ
किंविशिष्टंसलिलवसनं मुक्तरोधोनितंवं मुक्तेरोधएवनटनेवनितंवोजघ
नंयेनतत् उत्प्रेक्षतेकिंचित्करधृतनिवहस्तगृहीतनिवयथाकश्चित्कामि
नायकायोनितंवंस्वप्रपदृत्यप्रस्थानंनलभतेप्रयमर्थपुनः कःलध्वा
स्वादःलध्वपसःविपुलजघनोनारीविलासस्यकुसमर्पःश्रमविनुनकोविद्व

त्वन्निष्यदोदितिभोजनदेतवनीचैःशीतोवायुर्धास्यतिकिंविशिष्यतेदेवपूर्व
गिरिंदेवगिरिनामानंपर्वतंउपजिगमिषोःगंतुमिच्छोःकिंविशिष्टोवायुः स्रोतोरंध्रनि
तसुभगंयथास्यादेवंतथादंतनिःपीयमानः स्रोतसांरंध्राण्यिछिद्रानितत्रयत्र्ध्व
निंतंशब्दितेनेहसुभगंयत्रकर्मतत् स्रोतोरंध्रध्वनितसुभगंपुनःकिंविशिष्टोवायुः
त्वेन्निष्यन्नोच्छ्वसितवसुधागंधसंपर्करम्यः स्रोतोरंध्रध्वनितसुभगंदंतनिःपीयमा
नःनीचैर्वास्यत्युपजिगमिषोर्देवपूर्वंगिरितेशीतोवायुःपरिणमयिताकाननोदुंबरानां॥५५॥
काननोदुंबरानांवनोदुंबरफलानांपरिणयिताप्रक्वयिताकाननोद्भवानोदुंबरानिफलानि
फलानिकाननोदुंबरानितेषांपुनःकिंविशिष्टोवायुःत्वंनिष्यंदेत्यत्रसिंतवसुधागं
धसंपर्करम्यःत्वंनिष्यंदेतत्यत्रवर्षेनवुच्छ्वसितावसुधाप्रक्वीतस्याःगंधसंपर्के
णरम्यःमनोहरःत्वंनिष्यंदोच्छ्वसितवसुधागंधसंपर्करम्यः॥ श्रीश्रीश्रीश्री५५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तत्रस्कंदमिति मोजलदं तत्रदेवगिरौ भवान्त्यंस्कंदस्यामकार्त्तिकेयं पुष्पसारैः स्नप
यतु किंविशिष्टः भवान् पुष्पमेघीकृतात्मा पुष्पैर्मेघीकृतः मेघस्वरूपीकृतः आत्मय
स्यसः पुष्पवादित्यर्थः किंविशिष्टंस्कंदनिमनवसानिं निचितवसानिं किंविशिष्टं

तत्रस्कंदनियतवसानिं पुष्पमेघीकृतात्मा पुष्पासारैः स्नपयतुभवांश्चोमगंगाज
लार्द्रैः रक्षाहेतोर्नवशशिभृतावासयोनेश्चमूनामत्याधिपत्येनवतुमुखेसंभृतेन किंविशिष्टं
पुष्पसारैः चोमगंगाजलार्द्रैः चोमगंगाजलेनप्राकाशजलेनश्रार्द्राः चोमगंगा
जलार्द्राः तैः मोजलदहितिस्त्रियंतंतत्रैजः नवशशिभृतामहेशानुतेबहमुखेसंभृ
तंदक्षकिमर्थंयासयोनेर्दुसंबंधिनोश्चमूनांसेनानोरक्षाहेतोः किंविशिष्टेतेजः
श्रेस्यादित्यं श्रादित्यादतिक्रांतंतेजसं श्रस्यादित्यं॥ ४६॥ नारायणरामचेट० राम
२३

CC-0. In Public Domain. Kaviguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्राराध्यैनमिति मोजनत्वंसुरभिननयात्वंभजांमानथिष्यन्सन्यात्वंवेषाः
विलंवंकुर्यान्न किंकृत्वाएनंशरवणंभवंकार्त्तिकेयंश्राराध्यकिंविशिष्टःत्वंउ
त्वंघिनाध्याउल्लंघितमार्गः पुनःकिंविशिष्टःत्वंसिद्धद्वंद्वैसिद्धमिथुनैःमुक्त
मार्गःसिद्धादेवविशेषाःतेषांद्वंद्वानिसिद्धद्वंद्वानितैःकस्मान्नकृताध्यात्वं
श्राराध्यैनंशरवणभवंमुल्लंघिताध्यासिद्धद्वंद्वैर्जलकणभयाद्वीलिमिनुक्त
मार्गःमालंवेषाःसुरभिननयात्वंभजांमानथिष्यन्न्नोतोमूर्त्तीभुविपरिणतां
श्राराध्यैनमिति
विशिष्टैःसिद्धद्वंद्वैःवीरणिभिःवीरणाधारवैःकिंविशिष्टांसुरभिननयात्वंभजांरंनि
देवस्यराज्ञःमानवदेवस्यराज्ञःस्रोतोमूर्त्तीनदीमूर्त्तीछविपरिणतां
कीर्त्तिंसुरभिःकामधेनुःतनयाःपुत्रीसुरभिननयात्वंश्राराध्यंभंत्रपूर्वकोव
भंतस्मात्स्रोतासुरभिननयात्वंभजांतां॥४८॥ श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री।

रात्र २४

त्वंध्यात्वांतुंजलमयनतेशार्द्धलोवर्णीचौरेत्वंस्याःसिंधोःपशुमपितनुंदूरभावात्स्र
वाहंप्रेक्षिष्यंतेगगननयनाद्दूरभावद्बृहद्वीरेवंमुक्तागुणमिवभुवःस्थूलमध्येंद्र
वध्रसंप्राप्यप्रवाहंकमिवभुवःपप्रियाःएवंमुक्तागुणमिवभुक्तहारमिवविधि
विशिष्टंमुक्तागुणंस्कूलमध्येंद्रनीलंस्थूलमध्येइंद्रनीलोमणिरिवसःतं॥४९॥

नीलं ४९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नामुत्तीर्यनि॥ भोजनलदनं चर्मन्वतीं उत्तीर्यउल्लेष्यवज्रत्वंकिंकुर्वत्सन् दशपुरव
धूनेत्रकौतूहलानांलक्षणायादशपुरवधूनयनकराक्षतानांग्रात्मविंवनिजस्व
रूपंपाक्रीकुर्वन् दशपुरवधूनेत्रैः कुतूहलानिलक्षणाकृराक्षतानिदशपुर
वधूनेत्रकौतूहलानिनेषांकिंविशिष्टानांनेत्रकौतूहलानांपरिचितभ्रूलतावि
नामुत्तीर्यवज्रपरिचितभ्रूलताविभ्रमाणांपक्ष्मोक्षेपादुपरिविलसत्कृष्णसा
रप्रभाणं कुंदक्षेपानुगमधुकरश्रीमुषामात्मवैंचंपात्रीकुर्वत्दशपुरवधूने
भ्रमानोपरिचित: संसक्त: भ्रूलताया: विभ्रमो वेषुतानिनेषां० पुन: किंविशिष्टा
नांनेत्रकौतूहलानांपक्ष्मोक्षेपात्पक्ष्मोत्क्षेपकरणात् उपरिविलसत्कृष्णसारप्र
भाणं विलसंति कृष्णसाराकुरंगप्रभा येषांतानिनेषां० पुन: किंविशिष्टानांने

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वृलावर्त्तेनिति भोजनलदनत्कौरवंक्षेत्रंभजेत्वं किंविशिष्टत्वंवृलावर्त्तेनल पदंप्रधश्छाय
यागृधशोभनयावाग्गृहमान: चित्तजेमान: वृलावर्त्ते: सरस्वत्या: दृषद्वत्याश्चमध्यत: विवि
शिवंकौरवंक्षेत्रंप्रधनपिशुनंस्वत्राणांराजन्यानांयत्प्रधनसंयाम: तस्यपिशुनंसूचकंक्षत्र
प्रधानपिशुनेभोमेघयत्रकुरुक्षेत्रेगांडीवधन्वाप्रजुनेन: राजन्यानांराजवंशीयानांमुख्यानि
शितसरसानै: प्रभ्यवर्षन्वर्षगांडीवधन्वाकरत्यनिव यथात्यक्रमलानिधारापातै: प्रति
वर्षसे॥५१॥ हित्याहत्यानिति भोसौम्यतोसरस्वतीनांप्रकांक्षाणीयानांप्रतिगमनंवारि-चेयंकु
वृलावर्त्तेजनपदमधश्छायया गात्रमातृक्षेत्रंक्षत्रप्रधनपिशुनंकौरवंनदृक्षेया: राजन्यानं
शितसरशातैर्यत्रगांडीवधन्वाधारायानेस्तनिवक्रमलान्यभ्यवर्षन्मुखानि॥५१॥हित्याह
लामभिमतरसांरेवतीलोचनोकींबंधुस्नेहात्समरविमुखोलांगलीया: शिष्यो कृत्यातासाम्
भिगमनपक्षोसौम्यसारस्वतीनांमनस: रुद्र: स्वमपिमलित्वावर्णमात्रेणकृष्ण:॥५२॥ श्रीश्री
त्वन्यमपिस्त्रोभयिता यथावत्नभ: वृलहमाया: स्त्रोभस्तत्यात्मपिरस्वेरर्थ: किंवि
शिष्टस्तंवर्णमात्रेकृष्ण: भोजनलदया: प्रथ: लांगलीसिषेवेसेवयामास किंकृत्वाहत्वात्यारतीहि
त्याकिंविशिष्ट: लांगलीवेंधुस्नेहात्कृष्णस्नेहात्समरविमुख: संग्रामपराङ्मुख: किंविशिष्टया
लांप्रभिमतरसांमनसेनोरसायांछितरसांपुन: किंभूतांरेवतीलोचनां कौरवेतीवृलभ्र

मे०दी०
२६

तस्माज्जह्नेरिति भोजलद तस्मात्कुरुक्षेत्रात् प्रनुकनखलंयथास्याद्वंतथाजह्नो:
कन्यांगंगांगच्छे: गमनैकुर्यात् कनखलंक्षेत्रंविशेषंप्रनुपश्चात् उद्दिश्यप्रनुकन
खलंकनखलमुद्दिश्येत्यर्थ: किंविशिष्टांजह्नो: कन्यांशैलराजावतीर्णांशैलराजे
हिमवान् तस्याद्वतीर्णांशैलराजावतीर्णांतां पुन: किंविशिष्टांजह्नो: कन्यांसगरत
नयस्वर्गसोपानपंक्तिं सगरतनयानांचक्रवर्त्तिपुत्राणांस्वर्गगमनेसोपानपंक्तिरि
तस्माज्जह्नेरनुकनखलंशैलराजावतीर्णांजह्नो: कन्यांसगरतनयस्वर्गसोपानपं
क्तिं गौरीवक्त्रभ्रकुटिरचनांयाविहस्यवर्फेनै: शंभो: केशग्रहणामकरोर्दुलक्ष्योन्मि
वसोपानपंक्तिं सगरतनयस्वर्गसोपानपंक्तिं तांगंगाजलस्पृष्टा: सर्वेपिसगरपुत्रा:
प्रनत्वंमुक्तास्वर्गंययु: इतिकथालेश: यांगंगागौरीवक्त्रभ्रकुटिरचनांयेनैविहस्यैव
शंभोर्हरस्यकेशग्रहणांश्रकरोत् गौरीवक्त्रस्यपार्वतीमुखस्ययाभ्रकुटिनाभ्रूभंगरच
ना गौरीवक्त्रभ्रकुटिरचना तां० किंविशिष्टांगंगां इंदुलक्ष्मोर्मिहस्ता: इंदोर्मलकचेंदुल

राम
२६

तस्माद्रिति भोजलद चेरवधिपस्या: गंगाया: शंभ: पानीयंपानुतकेयो: किंविशिष्टं
शंभ: तिर्यग्तिर्यग्प्रवाहि पुन: किंविशिष्टंशंभ: प्रस्पस्फटिकविशदं अछस्फ
टिकवत्विशदंउज्वलंअछस्फटिकविशदं किंविशिष्टस्तंशोभितशाकाशपूर्वार्द्ध
लंबीपूर्वोर्द्धलंबतेइत्येवंशील: पूर्वार्द्धलंबीत्वंकइव सुरगजइव ऐरावतइव यथा
तस्या: पानंसुरगजइवओभितपूर्वार्द्धलंबीत्वंचेद छस्फटिकविशदंतत्कथंयेस्मिं
शंभ: संसर्व्वंस्यात्सपदिभवत: स्रोतसिछायया स्यात्स्थानोपगतयमुनासंग
ऐरावण: पूर्वार्द्धलंबीसन् गंगा•पय: पानंतत्कथंयेति भोजलदसागंगा भवतस्तव
छायया•स्थानोपगतयमुनासंगमेनश्रितिरामानुनोहरास्यात्भवेत् •प्रदस्था
नेश्रक्षेत्रेउपगतापाप्राप्तायमुनातस्या: संगमश्रस्योपगतयमुनासंगमात्तेन
छाययाकिंकुर्वंस्यात्सपदि शीघ्रं स्रोतसिप्रयाहे संसर्वंस्याच्चलंस्या॥५४॥ स्त्री॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्रासीनानामिति मेघजलदत्वं तस्यहिमाचलस्य शृंगेनिषंगः सन् शुभ्रत्रिनयनवृ
षोत्खातपंकोपमेशोभांवक्ष्यसिधारयिष्यसि शुभ्रोयोसौत्रिनयनवृषः महेश
वृषः तेनउत्खातोयः पंकः तेनसह मीयतेयासा शुभ्रत्रिनयनवृषोत्खातपंकोपमेया

प्रासीनानांसुरभितशिलंनाभिगंधैर्मृगाणांतस्याएवप्रभवमचलंप्राप्यगौरं
तुषारैः वक्ष्यस्यध्वश्रमविनयनेतस्यशृंगेनिषंगः शोभांशुभ्रत्रिनयनवृषोत्खात

नांकिंविशिष्टेशृंगे प्रध्वश्रमविनयनेकिंकृत्वातस्याएवगंगायाएवप्रभवे
उत्पत्तिस्थानेप्रचलेप्राप्यवक्ष्यसिकिंविशिष्टंप्रचलंतुषारैः गौरंपुनः किंवि
शिष्टंप्रचलेप्रासीनानांउपविष्टानांमृगाणांनाभिगंधैः कस्तूरिकागंधैः सु
रभितशिलंसुगंधीकृतशिलापट्टमित्यर्थः ५५॥

तेचेदिति मेघजलदचेत् यदिदयास्त्रिवर्तनवहिः तेहिमाचलंत्वाप्येत् पीडयेत् कृ
तिनांयोपवनेसरतिसतियायोनातिसहिष्णुर्विशिष्टदयाग्निः सुरलक्षंधसं
घट्टजन्मासरलानांदवदाहूमाणांयत्स्कंधसंघट्टपुरुकोद्भवंक्षणात्तस्मात्त
मंयस्यसपुनःकिंविशिष्टः दयाग्निः उल्काछद्मनिचमरीबालभारः उल्काभि

तेचेद्यायोसरतिसरलस्कंधसंघट्टजन्माधेनोल्काक्षपितचमरीबाल
भारोदयाग्निः शमयितुमलंवारिधारासहस्रैरपन्नार्तिप्रशमनफलाः
धौतैलेसैः क्षपितोज्वालितचमरीणांबालभारः पुञ्जोयेनसः मेघजलदएतं
हिमाचलंवारिधारासहस्रैः शमयितुंनिर्वापयितुंप्रचलंशक्ष्यसि कोहिसोढ्वास
यसिकश्चिर्कोनरन्यासमाचरेद्धिनिश्चितं उन्नतानांसंपदोलक्ष्म्याःप्रापन्नार्ति
प्रशमनफलाः प्रापन्नार्तीनांउपन्नसंतापानीयस्यशमनंप्रत्तिनिवारणंन

CC-0. In Public Domain. Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मेरी० २५

मेघेनघनस्निग्धेनहिमाद्रौयेसरभाःभवेत्तेत्वंसपदिशीघ्रंलंघयेयुःकिंविशिष्टाःसरभाःसेरभोत्पतनरभसाःसंरंभेनक्रोधेनयत्रउत्पतनंउच्छलनंतेनरभसाउत्कासेरभोत्पतनरभसाःस्वस्मिन्स्वांगभंगायस्वशरीरनाशायकिंविशिष्टंभवंतंरुद्धंक्रोधानंभोजनरत्वेनानसरभानतुमुक्तकाव्यहिंसावकीर्णानकुर्वीथाःकुर्वीथाःकिंविशिष्टंभवंतंसेरभोत्पतनरभसाःस्वांगभंगायत्रस्मिन्नुक्रोधानंसपदिसरभालंघयेयुःभवंतंनाकुर्वीथासुमुलकरकाव्यहिंसावकीर्णानकेवलंनसुपरिभवपदंनिर्यःनुमुलायोद्यायाकरकाव्यहिंसैवरासंतेनशबलकीर्णाप्राग्नुमुलकरकाव्यहिंसावकीर्णाःनानुक्लोयत्रपर्णाशयानिफलारंभयत्नाःपरिभवपदंपरांभवंस्थानंकेऽसुधाःनसुःशुचिसुसर्वस्मिंसुःनिष्फलेफलहिनेशरंभयत्नोयेवांते५१॥

राम २०

भोजलदनत्रतस्मिन्हिमाचलेऽद्रौसुशीलेमहेशस्यचरणासंत्वंपरीयाःप्रदक्षिणांकुर्योःकिंचरणासंदृष्ट्वाप्रणमंकरंपुनःकिंचरणात्मासशश्वत्सिद्धैःदेवविशेषैःउपदृतावलिंदत्तपूजांकिंस्वंभक्तिनम्रःभक्त्यानम्रःभक्तिनम्रभोजलदयस्मिन्चरणासदृष्ट्वेसतिश्रद्धयोनाःसेवकाःकरणाविगमादृद्धंसुरगणपदप्राप्तयेसंकल्पंतेसुरगणपदस्यदेवपदस्यप्राप्तिःसुरगणपदप्राप्तिःकिंलक्षाःश्रद्धानाउद्भूतपापाःगतकलुषाः॥५७॥शक्रायंतेतिभोजलदनत्रइतिनिश्चयेनत्रहिंसाद्वैपश्चुपतेमहेशस्यसमस्तसंपूर्णगतार्घ्यःगीतनृत्यवादित्रप्रयोजनेभावीभविष्यतिभोजलदेवीचकाःतत्रभक्तिनम्रःहरिचरणासमद्रेनुमौलेःशश्वत्सिद्धैरुपदृतबलिंभक्तिनम्रःपशवःयस्मिन्नद्रौकरणाविगमादृद्धंसुद्भूतपापाःसंकल्पंतेसुरगणपदप्राप्तयेश्रद्धानाः॥५८॥शक्रायंतेमधुरमलिलैःकीचकाःपूर्यमाणाःसंरंभाभिसिपुरविजेयोगीयतेकिन्नरीभिःनिर्हीदीतेमुरजरवचेत्कंदरेषुध्वनिस्यात्संगीतार्थोननुपशुपतेस्तत्रभावीसमस्तः॥५९॥सच्छिद्रवंशाःशनिलैःपवनैःपूर्यमाणाःमधुरंयत्रास्यादेवंतृणाशक्रायंतेशब्दंकुर्वंतिभोनेघसंरंभाभिःकिन्नरीभिःत्रिपुरविजयोगीयतेभोपयोदचेत्रयदितेतवनिर्हीदीस्यात्कच्चनिःकंदरेषुगुहाविवरेषुप्रभवेत्तदास्यात्॥५९॥ श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्रालेयाद्रेरुपतटमतिक्रम्य तांस्तान्विशेषान्हंसद्वारं भृगुपतियशोवर्त्म यत्क्रौञ्चरन्ध्रं
तेनोदीचीं दिशमनुसरेस्तिर्यगायामशोभी श्यामः पादो बलिनियमनाभ्युद्यतस्येव विष्णो-
र्गत्वा चोर्ध्वं दशमुखभुजोत्खातप्रस्थसंधेः कैलासस्येव त्रिदशवनितादर्पणस्यातिथिः स्याः
श्रृंगोच्छ्रायैः कुमुदविशदैर्यो वितत्यास्थितः खं राशीभूतः प्रतिदिशमिवत्र्यम्बकस्याट्टहासः ॥६०॥ भोजलदत्वं कैलासस्य प्रतिथिः स्या किंकृत्वा चपुनः ऊर्ध्वं गत्वा किं०
स्यस्य कैलासस्य दशमुखभुजोत्खातप्रस्थसंधेः दशमुखस्य भुजैः रावणभुजैः उत्खातिता
उत्पाटिताः प्रस्थानां संधिर्यस्य कैलासस्य त्रिदशवनितादर्पणस्य त्रिदशवनितानां देवांगनाणां
नां दर्पइव दर्पणाः त्रिदशवनितादर्पणाः तस्य भोजलदयः कैलासः श्रृंगोच्छ्रायैः श्रृंगाच्चयैः
खं आकाशं वितत्य स्थितः किंभूतैः श्रृंगोच्छ्रायैः कुमुदैः कुमुदोज्ज्वलैः कुमुदवद्विशदैः उज्ज्वलैः

उत्पश्यामि इति भोजलदत्वस्य कैलासस्य त्वयि दृष्टे सति पुंहंसविरोधाभावउत्पश्यामि किंघस्य तस्य
सद्यः कृत्तद्विरददशनच्छेदगौरस्य सद्यस्तत्कालं कृत्ताश्छेदिताः ये द्विरददशनाः गजदन्ताः तेषां यः
छेदः तद्वत्गौरः सद्यः कृत्तद्विरददशनच्छेदगौरः तस्य किंभूतस्य त्रिस्रोतसः त्रिस्रोतोजनाभेः स्निग्धान्
दतां कैलासतटसंजनितकज्जलेन तद्वत्शोभा यस्य सः तस्मिन् किंभूते शोभां गच्छेः पर्वतस्य स्तिमितनयनप्रेक्षणीयां स्तिमितैः निश्चलैः नयनैः नेत्रैः प्रेक्षणीया दर्शनीया स्तिमितनयनप्रेक्षणीकांतां तस्यैक
स्यैव बलभद्रस्यैव यथा बलभद्रस्य मे च कैलासशोभीतेवत्सैः संसक्तस्तेसंधक्षिप्ते
उत्पश्यामि त्वयि दृष्टे स्तिमितनयनप्रेक्षणीयां मदीयां सद्यः कृत्तद्विरददशनच्छेदगौरस्य तस्य त्रिस्रोतसश्च
स्तिमितनयनप्रेक्षणीयां मदीयां मे सख्यस्तेसंहृतबलभद्रो मे च कैलासशोभी ॥६१॥ तस्मिन्नद्रेः हित्वा नि
जंघवल्यंशोभुनादनहसाकाशदीर्घेव यद्विचक्रिरे स्यादचारेणगौरी भंगीभक्त्याविरचितवपुः स्तंभितान्तर्जलौघः सोपानत्वं कुरुमणितटारोहणाग्रैर्यया ते ॥६२॥ त्रिस्रोतसोसदा
संहृतउत्पश्यामि ॥६२॥ तस्मिन्निति भोपयोदतास्मिन्नद्रौ क्रीडाशैलेकैलासोगौरीपार्वतीयद्विचक्रिरे
धारणविचारेतः किंकृत्वा भुजागवलयंक्षेपनागवलयंहित्वात्यक्त्वा किंविशिष्टा गौरीनाम ईश्वरोनदन्ना
स्तावत्तंवा भोजलदतादात्वंसोपानत्वं कुरुकिंभूतस्त्वं भंगीभक्त्यानिजरूपविक्षेपाविरचितव
पुःरचितशरीरः पुनःकिंभूतस्त्वंस्तंभितांतर्जलौघः स्तंभितः पूर्णतयाधेर्यजलसमूहोयेन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तत्रावश्यमिति भोपयोदतत्रतस्मिन्कैलासोऽवश्यंनिश्चितंसुरयुवतयःदेवांगनाःत्वांयत्रधा
रागरक्तैर्नेष्यंतिकिंपक्षैःकुलिशवलयंकुलिशवलयस्योऽत्रहृतेनऽऽलंऽऽउत्पन्नोतोयंपा
नीयंयस्मिन्वरंभोसरयोताभ्यःदेवीभ्यःयदितवमोक्षःनस्मारनेभवेत्किंह्यतवच्चित्त
ध्वस्तश्रीष्मव्याप्तस्यतस्यताःदेवांगनाःश्रवणपुटपेयैःकर्णकटोरैःगर्जितैःभीषयेःभीषये
॥६४॥हेतोर्भोजेऽसरिति॥भोपयोदतंनगेंद्रंकैलासंपर्वतंनिर्देशःउपसृत्यविविक्षंत
तत्रावश्यंकुलिशवलयोद्भूतोऽऽलंऽऽतोयंनेष्यंतित्वांसुरयुवतयोयत्रधारागरक्त
त्वंताभ्योमोक्षस्तवयदिसखेवर्त्मनिध्वस्यतस्यात्क्रीडालोलाःश्रवणपुटपेयैर्गर्जि
तैर्भीषयेस्ताः॥६४॥हेतोर्भोजेऽसरविसलितंमानसस्योपदानःकुर्वंकामंक्षणमुख
पटप्रीतिमैरावणस्यधुन्वन्वातैःसजलपवनैःकल्पवृक्षांशुकानिछायाभिन्नैःस्फ
टिकविशदंस्फटिकोज्ज्वलंकिंपक्षैस्तेछायासिन्नैःछाययाकांसाभेदितछायासि
नैःकिंकुर्वाणस्त्वंमानसस्यमानसरोवरस्यसलिलंपानीयंप्रादास्यन्गच्छन्पुनःकिंकुर्वन्
कामंप्रत्यंचैरावणस्यैरावणगजेंद्रस्यक्षणमुखपटप्रीतिंकुर्वन्क्षणमात्रंमुखपट
प्रीतिःप्रेक्षणःपुनःकिंकुर्वन्त्वंकल्पवृक्षांशुकानिकल्पवृक्षवस्त्राणिपुनर्लघुपतनैः ज

लकणैःवर्तंतेयेतेसजलपवनाःनैःसंहरन्॥६५॥

तस्योत्संगेप्रणयिनरवसस्रगंगादुकूलंदृष्ट्वानपुनरलकांसास्यसेकापचारिन्यावत्का
लेयहरितसलिलोत्करमुच्चैर्यमानैर्हुंकाजालग्रथितमलकेकाननीवाग्रजिदं॥६६॥शष्प
श्यामादिनकरहयस्पर्द्धिनोयत्रवाहाःशैलोदग्रास्तनितकरिणोगर्जितेनऽऽभेदंयाभ्यां
त्रपुषःप्रतिदरमुखंसंपुजेनस्थिरांसःप्रस्थैर्विष्णोरिवरणरसोच्छ्वासबृंहाणकैः॥६७॥
वर्तंतेशष्पवत्खानलवणवरुणाःनीलाःशष्पश्यामाःकिंविशिष्टाःवाहाःदिनकरहयस्पर्द्धिनः
दिनकरहयैःस्पर्द्धंतेरंहसेवरितंदिनकरहयस्पर्द्धिनःभोजनदयत्रप्रलकांकरिणोगर्जि
प्रभेदारंभस्फोरात्त्वमिवबहिर्मंतःवर्षंतःवर्तंतेकिंविशिष्टाःकरिणःशैलोदग्राःशै
लवत्पर्वतवदुदग्राःउत्करादग्राःभोपयोदवत्प्रलकांकेनागजा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

विद्युत्वन्निति भोज्जलदयत्रालकायांवधूनांसीमंतेप्रलकमध्येनीपंकदंबकुसुमंवर्त्तते
भोज्जलदयत्रप्रल

यस्यां यक्षाः सितमणिमयान्येत्य हर्म्यस्थलानि ज्योतिश्छायाकुसुमरचनामुन्नमस्त्रीसहायाः
स्यलानिरहांगरागनिरतक्लान्तसंकेतकानि ॥ किंचिच्छेषाश्चिरहरमणिस्रक्परिम्लानमुन्नम्रस्त्रीसहिताः किंचिदाक्षा
क्षेस्थलानिज्योतिश्छायाकुसुमरचनानिर्ज्योतिषोछायाश्चित्रं सैवकुसुमरचनानेषुतानि चि
यमधुरनिष्फलेसुरतफलेपुनः किंचन पुरकल्पवृक्षसंकल्पसंपन्ने मेघसत्पुष्करेषुमंदंगंभी
रातेषुसत्स्वयंतेषुसत्सुचित्रेषुपुष्करेषुनर्तुभीरध्वनिषुलघुतरं गंभीरं ध्वनिः यक्षांतेत्वर्तुभीरध्व
नय नेषुकंपयथाभवतिनिशाशनकेमंदयथाभवतितथा ॥ ७१ ॥ संदाकिन्याःसलिलशिशिरैः पानीयशी
यस्यांयक्षाः सितमणिमयान्येत्यहर्म्यस्थलानिज्योतिश्छायाकुसुमरचनामुन्नमस्त्रीसहायाः स्वासंगेतम
धुरनिष्फलेकल्पवृक्षप्रसूनैर्यत्रर्तुभीरध्वनिषुशनकैः पुष्करेष्वाहतेषु ॥ ७२ ॥ संदाकिन्याः सलिलशिशि
रैः सेव्यमानाः सरल्लिः संदाराणांमनुतटरुहांछाययावारितोष्णाः ऊर्ध्वंयत्र क्वनकसिकतामुष्टिनिक्षेप
म्लानश्रेणिः संक्रीडंतेरमंतेविविधिशिखाः कन्याः अमरप्रार्थिताः अमरैः देवैः प्रार्थिताः अमरप्रार्थिताः
पुनः किंचाः कन्याः संदाकिन्याः सरल्लिः तीरे सेव्यमानाः किंचैः सरल्लिः सलिलशिशिरैः पानीयशी
तलैः पुनः किंचाः कन्याः संदाराणांकल्पद्रुमाणांछायया वारितोष्णाः निषिद्धातपया किंविधिशिखानं
संदारानांपुनस्तटरुहांतेकिंचैः मणिभिः क्वनकसिकतामुष्टिनिक्षेपगूढैः क्वनकसिकतासुक्वचि
द्वालुकासुयेमुष्टिनिक्षेपास्तैर्यत्र क्वनकसिकतामुष्टिनिक्षेपगूढास्तैः पुनः किंविधिशिष्टैर्मणिभिः
अन्वेष्टव्याः गवेषणीयाः ॥ ७२ ॥

नीवीबंधरशिथिलमुज्जनदयत्रालकांकूलाः यक्षागानांयक्षस्त्रीणांप्रेरितस्मरोत्सुकाभिः विकलाभवंति ॥
किंकुर्वंत्यः ॥ उच्चैर्गेयगानरतंत्रपदीकान्तं ॥ श्लिष्टमुरजमविसन्मुखमविप्राप्तलक्षा ॥ किंकृत्वा यक्षा
गानांस्त्रीगूढानां केषुसत्सुप्रियेषु मरकतशिलाभित्तिषुनिजमुखप्रतिबिंबसंक्रांतेषु प्रक्षिप्तसत्सु ॥ किंविशि
ष्टेषु ॥ अनेकरत्नकरेषु चित्रकरेषु ॥ किंविशिष्टैः नीवीबंधोच्छ्वसितशिथिलं ॥ नीवीबंधान उच्छ्वसि
तेचलतशिथिलंचनीवीबंधोच्छ्वसितशिथिलं ॥ ७३ ॥ यत्रोन्मत्तेति ॥ भोपयोदयत्रालका
योषाद्याः निशपुष्पाः वर्तंते ॥ किंविशिष्टाः उन्मत्तैर्भृंगैरुन्मत्तैर्भृंगैः मुखराः वाचाल
नीवीबंधोच्छ्वसितशिथिलंयत्रयक्षागानांस्त्रीगानानिरतकरेष्वाहितेषुसत्सुप्रियेषु भृंग
स्त्रीगानानिमुखमविप्राप्यरत्नपृथिकानहीमूढानोनवनिधिफलाप्रेरितस्मरोत्सुकाभिः ॥ ७४ ॥ य
त्रोन्मत्तैर्भृंगैर्मुखराः पाटलानिस्पुष्पाहंसश्रेणीरचितरसनानितंबप्रभानलिन्यः ॥ केकोत्कंठाभ
वनशिखिनोनित्यभास्वत्कलापाः नित्यज्योत्स्नाप्रतिहतनिशोद्भासिताः प्रदोषाः ॥ ७५ ॥ श्री
उन्मत्तैर्भृंगैर्मुखराः भोपयोदयत्रालकांनलिन्यः कमलिन्यः निशपुष्पाः निशकुसुमलताः किंचाः नलि
न्यः हंसश्रेणीरचितरशनाः हंसश्रेणिभिः रचिताः रशनाः करिमेखलाः यस्यांताः भोजलदयत्रन
गर्यो भवनशिखिनोनित्यभास्वत्कलापाः नित्यंभास्वंतः देवीयमानाःकलापाः पुछाः येषांते ॥ किं
चाः भवनशिखिनः केकोत्कंठाः केकाकलनिनदाःउत्कंठायेषांते भोपयोदयत्रनगर्यो प्रदोषाः
नित्यज्योत्स्नाप्रतिहतनिशोद्भासिताः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गस्तुत्पेषादलकपतितैर्यत्रमंदारपुष्पैः पत्रच्छेदैः कनककमलैः कर्णविभ्रंसिभिश्च मुक्ताल
स्नः स्नानपरिमलश्चिन्नसत्रैर्न्यहारैर्नैशोमार्गः सवितुरुदये सूच्यतेकामनीनां ॥७५॥
नेत्रानीता सनतगतिना यद्विमानाग्रभूमीरालेख्यानां सलिलकणिकादोषमुत्पाद्य सद्यः संजातस्
थाश्वजेत्रे मुचस्त्याद्दशा यत्रजाले धूमोद्गारानिपुणमजरारानिधत्तत्रि ॥ ७६ ॥ स्त्री
प्रलकाया विमानाग्रभूमयः यद्विमानाग्रभूमयः ताः पुनः किंविशिष्टाः धूमोद्गाराः ॥ जालेख्यानां सलिलक
णिकादोषं गाढ्यजलदोषं सद्यस्तत्कालउत्पाद्य संजातास्ताश्च ताः सजिताश्च सलिलकणिकैर्यत्राश्च
कणिकैर्यदोषः सलिलकणिकादोषस्तं पुनः किंविशिष्टाः धूमोद्गाराः जलमुचः जलंमुचेतिजलमु
चः पुनः किंविशिष्टाः धूमोद्गाराः सदृशाः त्यत्सदृक्षाः तेषांसदृक्षाइत्यर्थः पुनः किंविशिष्टाः धूमोद्गाराः नि
कृणिनिपुनाः निकेतिनिश्चयेन कृणिनिपुनाः तत्रनिपुणाः एवंविधाः ॥ ७५ ॥

यत्रेति ॥ भोगलास्य. यत्रयस्यांनगर्यांस्त्रीणांसुरतजनितांसंभोगखेदंगत्वानिरस्य
रवेर्दंच[illegible]नाः आत्मुपंतिनिरस्यंतिकिंविशिष्टानांस्त्रीणां ॥ प्रियतमभुजालिंगितो
च्छ्वासितानां ॥ प्रियतमानांयद्भुजालिंगनंतेनउच्छ्वासिताऊर्ध्वस्वासीकृताः ॥ प्रियतम
भुजालिंगनोच्छ्वासिताः ॥ तासांप्रियतमभुजालिंगनोच्छ्वासितानांकिंविशिष्टाः चंद्र
कांताः ॥ यत्रजालावलंबाः यत्रजालेषु यत्रगवाक्षेषु स्रवलंबंतेइत्येवंशीलाः यत्र
यत्रस्त्रीणांप्रियतमभुजालिंगनोच्छ्वासितानामंगग्लानिंसुरतजनितांयत्रजालाव
लंबाः ॥ तत्संरोधापगमविशदैः प्रेरिताश्चंद्रपादैर्व्योत्नुपंतिस्फुरज्जलत्वंस्पृ

जालावलंबाः पुनः किंविशिष्टाः चंद्रकांताः स्फुरज्जलत्वंस्पंदिनः स्फुरन्
जलत्वान्जलविंदून्स्पंदंतिक्षरंतीत्येवंशीलाः स्फुरज्जलत्वंस्पंदिनः ॥ पुनः
किंविशिष्टाः चंद्रकांताः ॥ चंद्रपादैः चंद्रकिरणैः प्रेरिताः किंविशिष्टैः चंद्रपादैः
त्वत्संरोधापगमविशदैः त्वदीयोयः संरोधः वर्षोलक्षणः तस्यापगमोविशदैः
दैः शरत्काललक्षणः तस्मात्विशदाः उज्ज्वलाः त्यत्संरोधापगमविशदास्तैः ॥ ७७ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रक्षीणान्तर्भवननिधयः प्रत्यहं रक्तकण्ठैरुद्गायद्भिर्धनपतियशः किन्नरैर्यत्र सार्द्धं ॥ वैभ्राजाख्यं विबुधवनितावारमुख्यासहायाः वल्गापानैरविरलयवं नैककामिनोनिर्विशन्ति ॥ ७८ ॥ मत्वा देवं धनपतिसखं यत्र साक्षाद्वसन्तं प्रायश्चापं न वहति भयान्मन्मथः षट्पदज्यम् ॥ सभ्रूभंगं मुखमिव पयो वेतसीवृत्तिनम्रं यत्र स्त्रीणां हरति सुरतग्लानिमङ्गानुकूलः ॥ ७९ ॥ स्त्रीभ्रीभ्रीभ्रीभ्रीभ्रीयत्नैः कामिलक्ष्येष्वमोघैस्मारंमारं भ्रुवनुरवनिताविभ्रमैरेव सिद्धैः ॥ ७९ ॥

किन्नरैः रक्तकण्ठैः मधुरकण्ठैः ॥ ७८ ॥ मत्वा देवं धनपतिसखं ॥ भोजनदा ॥ यत्र यस्यां नगर्यां मन्मथः कंदर्पः प्रायो बहुलेनैव बन्धनं नवहति कस्मात्तयात किं कृत्वा देवं धनेशं साक्षाद्वसन्तं मत्वा ज्ञात्वा ॥ किं विशिष्टं देवं धनपतिसखं ॥ किंवंचापं पुष्पदृढं धनुर्मकरप्रसंचं ॥ भोभोधनस्य मन्मथस्य प्रकारं भस्मिभवनविजयलक्षणः ॥ चतुरवनिताविभ्रमैरेव ॥ चतुरस्त्रीविलासैरेव सिद्धैः निष्पन्नैः ॥ किंविशिष्टैः विभ्रमैः सभ्रूभंगं भ्रूभंगयुक्तं यथा स्यात्तथा देवं तत्प्रहितनयनैः प्रेषितनेत्रैः पुनः किंविशिष्टैः विभ्रमैः ॥ कामिलक्ष्येषु कामिवेधुमभीष्टैः सफलैः ॥ ७९ ॥

वासश्चित्रं मधु नयनयोर्विभ्रमादेशदक्षं पुष्पोद्भेदं सह किसलयैर्भूषणानां निषेक्यान् ॥ लक्षारागं चरणकमलन्यासयोग्यं च यस्यामेकः सूते सकलमबलामण्डनं कल्पवृक्षः ॥ ८० ॥ तत्रागारं धनपतिगृहानुत्तरेणास्मदीयं दूरालक्ष्यं सुरपतिधनुश्चारुणातोरणेन यस्योपान्ते कृतकतनयः कान्तया वर्द्धितो मे हस्तप्राप्यस्तबकविनतो बालमन्दारवृक्षः ॥ ८१ ॥ श्रीरामचंद्र

पयोदः ॥ तत्र तस्यां नगर्यां मत्प्रसादीयं आगारं गृहं धनपतिगृहात् कुबेरगृहात् उत्तरेण उत्तरदिग्भागे वर्त्तते किंविशिष्टं आगारं ॥ तोरणेन दूरालक्ष्यं किंविशिष्टेन तोरणेन सुरपतिधनुश्चारुणा इंद्रधनुर्मनोहरेण ॥ भोजनदा ॥ यस्यामागारस्योपान्ते समीपे मे मम कान्तया बालमन्दारवृक्षः वर्द्धितः किंविशिष्टः बालमन्दारवृक्षः हस्तप्राप्यस्तबकविनतः हस्तप्राप्यैः हस्तग्राह्यैः स्तबकैः पुष्पगुच्छैः विनतः नम्रीभूतः हस्तप्राप्यस्तबकविनतः पुनः किंविशिष्टः बालमन्दारवृक्षः कृतकतनयः कृ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वापीचेति॥ भोजनलदान्यपुनः यस्मिन्नौ॥ प्रागग्रेवापीवर्त्तते॥ किंविशिष्टावापी मणिकनकरत्नशिलावद्ध
सोपानमार्गः पुनः किंविशिष्टा वापी हैमैः सौवर्णैः विकचकमलैः पद्मैः प्रछन्नोदकाः किंभूतैः वि
कचकमलैः दीर्घावैदूर्यस्य नालाः येषांतानि दीर्घवैदूर्यनालानितैः तैः दीर्घवैदूर्यनालैः भोज
नलदतस्याः वाप्यास्तोयेनीचैः कृतवसतयोहंसाः मानससरोविशेषंसन्निकृष्टमपिसमीपमधिन
वास्यन्ति नचिन्तयिष्यन्तिकिंकृत्वात्यंप्रेक्ष्यदृष्ट्वा किंविशिष्टाः हंसाः अपगतशुचः गतशोकाः
॥२॥ तस्यारितिभोपयोद यतस्याः वाप्यास्तीरे समीपे क्रीडाशैलैः क्रीडापर्वतैः वर्त्तते किंभूतैः क्री
वापीचास्मिन्मणिकनकशिलावद्धसोपानमार्गैः हैमैश्छन्नाविकचकमलैः दीर्घवैदूर्यनालैः
यस्यास्तोयेकृतवसतयोमानससन्निकर्षमधास्यन्त्यपगतशुचस्त्वामपिप्रेक्ष्यहंसाः॥२॥त
तस्यास्तीरेरचितशिखरैः पेशलैरिन्द्रनीलैः क्रीडाशैलैः कनककदलीवेष्टरप्रेक्षणीयाः॥३॥मद्गो
हित्वाप्रियमितिसखेचेतसाकातरेणप्रेक्ष्योपान्तस्फुरिततडितंत्वांतमेवसमराजि॥४॥ रामगि
शैलैः पेशलैर्मनोहरैः इंद्रनीलैः मरकतमणिभिः रचितशिखरैः पुनः किंविशिष्टैः क्रीडाशैलैः
कनककदलीवेष्टनप्रेक्षणीयैः कनककदल्याः स्वर्णकदल्याः यद्वेष्टनंपरिवेषणंतेनप्रेक्षणीयैः
दर्शनीयैः कनककदलीवेष्टनप्रेक्षणीयैः भोसखे ग्रहंइतिहेतोर्नमेवंस्मरासिइतीतिकिंमूढ
हित्वाप्रियंप्रीतिः केनकातरेणचेतसाकिंकृत्वा उपांतेस्फुरिततडितंत्वांसंप्रेक्ष्यदृष्ट्वाउपांतंस
फीवेस्फुरिततडितंविद्युत्यस्यसउपांतस्फुरिततडितं॥४॥

रक्ताशोकश्चलकिशलयः केशरश्चात्रकान्तः प्रत्यासन्नः कुरुवकवृतेर्माधवीमण्डपस्य एकः सख्यास्तवसहमयावामपादाभिलाषीकांक्षत्यन्योवदनमदिरांदोहदच्छद्मनास्याः॥५॥
निर्वेष्टनंयस्यकुरुवकवृत्तेस्तवभोजलद एकःरक्ताशोकः मयासहनयसख्याःमद्भार्यायाः वामपादाभिलाषीवर्त्तते पादाहतंप्रमदयाविकश्यशोकइतिवचनात्॥
भोपयोद॥ अन्योवकुलःअस्याःमद्भार्यायाः दोहदछद्मनादोहदकपटेनवदनमदिरां
मुखसुरांकांक्षति अभिलाषति शोकंजहातिवकुलोमधुशीधुसिक्तइतिवचनात्॥५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मेघ० ३६

तन्मध्येऽरिति॥ भोजलद॥तन्मध्येऽरुणाभनखेकांचनीवासयष्टिःवर्त्तते पक्षिणांचासार्वंयष्टिःवासयष्टिः किंविशिष्टावासयष्टिःस्फटिकफलकाःस्फटिकस्यफलकंयस्यांसासुनःकिंविशिष्टाजासयष्टिःमूलेनलिनिमिवेत्रा किंविशिष्टेनलिनिःप्रनतिप्रौढवंशप्रकाशैःप्रनतिप्रौढः॥कोमलाःयेवंशाःतद्वत्प्रकाशोययोस्तेप्रनतिप्रौढवंशप्रकाशास्तैःभोमेघ॥

तन्मध्येचस्फटिकफलकाकांचनीवासयष्टिर्मूलेनद्वानलिनिरनतिप्रौढवंशप्रकाशैःतालैःसिञ्जद्वलयसुभगैःकान्तयानर्त्तितोनेयामध्यास्तेदिवसविगमेनीलकंठःसुहृद्वः॥५॥

वोपुष्णात्वंसुहृत्प्रीत्यैनीलकंठोनपूरोःदिवसविगमेयांयष्टिंध्रुवास्तेःकिंविशिष्टोनीलकंठः॥नेमप्रकांतेयौनद्वायैयातालैर्नर्त्तितःकिंविशिष्टैस्तालैःसिञ्जद्वलयसुभगैःसिंजेतःशब्दायमानानाःयेवलयाःतैःसुभगाःसिञ्जद्वलयसुभगास्तैः॥८५॥

राम ३६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शेषान्मासांविरहदिवसस्थापितस्यावधेर्वाविन्यस्यन्तीभुविगणनयादेहलीमुक्तपुष्पैः शेषान्मासा॰ विन्यस्यन्तिस्था
पनिस्वयेविरहदिवसस्थापितस्य॰अवधेः पुनः किंविशिष्टासाहृदयनिहितारंभमत्संयोगशृंगारस्यादयं
नीयुक्तोयमर्थः॰शृंगारणानांतरीणांप्रायेणाकुलेनरमणविरहेष्वभूद्विरहेषुरतविनोदाः॰भवंति॰२
कुलकं॥सव्यापारामहनिनतथापीडयेन्मद्वियोगःशेषेरात्रौगुरुतरशुचंनिर्विनोदांसखींते मत्संदेशैः सुखयि

शेषान्मासांविरहदिवसस्थापितस्यावधेर्वाविन्यस्यन्तीभुविगणनयादेहलीमुक्तपुष्पैः मत्संयो
गंहृदयनिहितारंभमास्वादयंतीप्रायेणैतेरमणविरहेष्वंगनानांविनोदाः॥६२ कुलकं॥सव्या
पारामहनिनतथापीडयेन्मद्वियोगःशेषेरात्रौगुरुतरशुचंनिर्विनोदांसखींते मत्संदेशैः सुखयि
तुमलंपश्यन्त्याःसाध्वींनिशीथेतामुन्निद्रामवनिशयनासन्नवातायनस्थः॥६३॥ श्रीश्रीश्रीश्री॥

पीडयेत्॰यस्यारात्रौकिंविशिष्टांसखीं॰गृहनिरूपमाणांमत्सहितांरात्रौकिंविशिष्टांसखींगुरुतर॰शुचंव
उशोकंरात्रौपुनः किंविशिष्टांसखींनिर्विनोदांविनोदवर्जितांभोजलद निशीथे॰प्रहरेरात्रेतांसाध्वींमद्भा
र्यांमत्संदेशैः॰सुखयितुं॰अलंसमर्थोभवकिंविशिष्टांसाध्वींउन्निद्रांनिद्रावर्जितांकिंविशिष्टस्य॰अवनिशय
॰॰सन्नवातायनस्थः॰अवनिसयनस्यभूमिशयनस्य॰आसन्नोनिकटःयोवातायनगवाक्षःतत्रतिष्ठतीति॰अवनिशयनासन्नवातायनस्थः॥६३॥

॰आधिःक्षामेति॥पुनः किंविशिष्टासा॰आधिःक्षामा॰आधिर्मानसीचिंतातेनदुर्बला॰आधिक्षामा पुनः किं
विशिष्टासाविरहशयनेसन्निषन्नैकपार्श्वासन्निषन्ननिवेशितःएकःपार्श्वोययासापुनः किंवि
हिमांशोश्चंद्रस्यप्राचीमूलोपूर्वदिङ्मूलेकलामात्रांशेषतनुरिवपुनः किंविशिष्टासा इतिनिद्रा॰आ
कांक्षंतीयांछूतिशतिकिंसुप्रजोपिमत्संयोगःसुखंउपनयेत्तकिंविशिष्टांनिद्रांनयनसलिलो
त्सीडरुद्धावकाशांनयनसलिलंनेत्राभ्रुणंउत्सीडनरुद्धः॰अवकाशोयस्याःसाताम्॥६४॥निश्चा

॰आधिःक्षामाविरहशयनेसन्निषन्नैकपार्श्वाप्राचीमूलेतनुरिवकलामात्रशेषाहिमांशोःमत्सं
योगःसुखमुपनयेत्सुप्रजोपीतिनिद्रा॰आकांक्षंतीनयनसलिलोत्सीडरुद्धावकाशा॥६४॥निश्चा
सेनाधरकिशलयक्लेशिनाविक्षिपंतीशुद्धस्नानात्परुषमलकंनूनमागण्डलंबं नीतारात्रिः
क्षणमिवमयासार्द्धमिच्छारतैर्यानामेवोक्षैविरहमहतीमध्युषित्वापयंतीं॥६५॥रामरामराम

सेनेति॥पुनः किंविशिष्टासानिश्वासेन॰अलकंकुटिलकेशांविक्षिपंतीकिंविशिष्टेननिश्वासेन॰अधरकि
शलयक्लेशिना॰अधरकिशलयक्लिस्तानीतिअधरकिशलयक्लेशीतेनकिंविशिष्टंअलकं सुद्धस्ना
नात्परुषंरूक्षंपुनः किंविशिष्टंअलकंनूनंनिश्चयेनागंडंआकपोलंलंबतइवंशीलंयस्यागंडलंबि पुनः किं
कुर्वंतीसायारात्रिःमयासहक्षणमिवनीतामेवरात्रेरुष्टैःविरहजनितैः॰अध्युषित्वापयंतीगम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

आद्येति॥ भोपयोद॥ तांए कवीरीं ग्रसकृत चारंचारं करेरा धारयंती किंविशिष्टां एकवीरीं गणानभोगात्कपोलविस्तारात्कठिनविषमां कठिनाचासौविषमाचकठिनविषमातांपुनः किंविशिष्टां वेरीं स्पर्शक्लिष्टां किंविशिष्टेन करेरा प्रयतिसनखेनयावेरीमनया आद्येविरहदिवसेव क्रांतांसारयंतीसाशिखावेरीशापस्यांतेमयैवउद्वेष्टनीया किंकृत्वा दामहित्वा पुष्पमालांत्यक्त्वा किंविशिष्टेनमया विगलितशुचा॥ ९६॥ यादानिंदो रिति॥ पुनः किंविशिष्टासापक्ष्मभिः चक्षु

आद्येवद्वाविरहदिवसे याशिखादामहित्वाशापस्यांतेविगलितशुचासानयोद्वेष्टनीयास्यशी-
क्लिष्टापयतिसनखेनासकृत्सारयंतीगणाभोगात्कठिनविषमामेकवेरीं करेरा॥ ९६॥ यादा
निंदोरमंतशिशिरान्जालमार्गाप्रविष्टांपूर्वप्रीत्यागतमभिमुखंसंतिवत्तेनचैव चक्षुःखेदा
सलिलगुरुभिःपक्ष्मभिश्छादयंतीसाभ्रेहिवस्थलकमलिनीनप्रबुद्धानसुप्ता॥ ९७॥ चुलकं

स्थापयंतीकिंविशिष्टैःपक्ष्मभिःसलिलगुरुभिःजलगरिष्टैःकिंविशिष्टंचक्षुःपूर्वप्रीत्याइंदोःपा
दान्प्रतिमुखंगतंसन्मुखंगतंकिंविशिष्टान्इंदोःपादान्श्रमंतशिशिरान्मधुरशीतलान्॥
पुनःकिंविशिष्टान्इंदोःपादान्जालमार्गाप्रविष्टान्गवाक्षविवरप्रविष्टान्॥पुनःकिंविशिष्टंच
क्षुःनपयसन्निवर्त्तेसाकइवसाभ्रेअद्यदिवसेस्थलकमलिनीवाकिंविशिष्टासास्थलकमलिनीनप्र
बुद्धानसुप्ता॥ ९७॥

रात्र
३९

सासंपस्नाभरणानिति॥ भोपयोद॥ सामद्भार्यांप्रवश्यंनिश्चितंत्वामपिनेवजलमयंश्वसंमोचयि
ष्यति॥ किंविशिष्टासा श्रवलावत्सरहिता॥ पुनः किंविशिष्टासागात्रंधारयंतीकिंविशिष्टंगात्रं प्र
सिकूरदुःखदुःखेनशोकात्संगेनिहितंस्थापितंपुनःकिंविशिष्टंगात्रंपेलवंकोमलंपुनःकथंभूतं
प्रायोयाहुल्येनसर्वोपिप्राणिनरात्माकरुणावृत्तिर्भवति यावत्तिर्भवति॥ ९८॥ त्रिभिर्विशे

सासंपस्नाभरणानवलायेलवंधारयंतीशोच्यांसंगेनिहितमसकृत्दुःखदुःखेनगात्रं त्वमप्य
श्रुनवतुल्यमयंमोचयिष्यत्यवश्यंप्रायःसर्वोभवतिकरुणावृत्तिरार्द्रांतरात्मा॥ ९८॥ जानेस
खास्त्वयिमनःसंभृतस्नेहमस्मादित्थंभूतांप्रथमविरहेतामहंतर्कयामि॥ वाचालंमांनस्व
लुसुभगंमन्यभावःकरोतिप्रत्यक्षंतेनिखिलमचिराद्भ्रातरस्तेमयाउत्॥ ९९॥ रामरामराम

षकंकुलकं॥ जानेति॥ भोपयोद॥ तवसख्याःभर्त्तार्यायाःमयिमनःसंभृतस्नेहंनिर्विकारंहि
श्रहंजानेभोपयोद॥ इत्थंभूतांईदृशींतांप्रथमविरहेश्रहंतर्कयामिनिश्चिनोमि॥ जलदसुभगं
मन्यभावःमानस्वत्कृतावाचालंकरोतिश्रसुभगंश्रात्मानंश्रभगंमन्यतेइतिसुभगंमन्यःश्रस्य
भावःसुभगंमन्यभावःहेधातःयतएवस्मात्कारणात्तेतवप्रत्यक्षंप्रत्यक्षंचिरात्तनिखिलंउक्तं॥ ९९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रुद्धापांगगतिरिति॥ भोपयोदा॥ मृगाक्ष्याः मद्भार्यायाः नयनंनेत्रंमीनक्षोभान्मत्स्यचलत्वात् चलकुवल
यश्रीतुलां चलकुमुदशोभासमानतांएष्यति ग्रहंशशिनिशंके धवसति त्वयिश्वासन्नेसति त्वयिनिक
टेसति किंविशिष्टंनयनं ग्रपरिस्पंदि ग्रकंपमानं पुनः किंविशिष्टंनयनं ग्रलकैः कुटिलकेशैः रु
द्धापांगप्रसरंरुद्धः ग्रपांगस्यनेत्रांतस्यप्रसरोयेनतत् पुनः किंविशिष्टंनयनं ग्रंजनस्नेहशून्यं

रुद्धापांगप्रसरमलकैरंजनस्नेहशून्यंप्रस्यादेशादपिच मधुनोविस्मृतोभ्रूविलासंत्वय्यासन्ने
नयनमपरिस्पंदिशंकेमृगाक्ष्याः मीनक्षोभाच्चलकुवलयश्रीतुलामेष्यतीति॥ १००॥ धाम
स्यास्याः करतलपदैर्मुच्यमानोमदीयैर्मुक्ताजालंचिरपरिचितंत्याजितोदैवगत्या संभोगा
न्तेममहृदयसंवाहनानांयास्यत्यूरूः सरसकदलीस्तंभगौरश्चलत्वम्॥ १०१॥ शाम
ग्रंजनस्नेहेनशून्यंवर्जितंग्रंजनस्नेहशून्यं पुनः किंविशिष्टंनयनंमधुनोमद्यस्यप्रत्यादेशात्तिर
स्कारात्विस्मृतभ्रूविलासंविस्मृतः भ्रूविलासोयस्यतत् १००॥ धामरिति॥ भोपयोदग्रस्याः मद्भा
र्यायाः धामः मनोज्ञः ऊरूश्चलत्वंयास्यतिचंचलत्वंयास्यतिकिंविशिष्टः ऊरूः मदीयैः करतलैरप
दैर्मुच्यमानः पुनः किंविशिष्टः ऊरूः चिरपरिचितंमुक्ताजालंदैवगत्यात्याजितः पुनः किंविशिष्टः
ऊरूः संभोगान्तेममहृदयसंवाहनानांसमुचितः पुनः किंविशिष्टः ऊरूः सरसकदलीस्तंभगौरः
शोभः॥ १००॥

तस्मिन्निति॥ भोजलदा॥ तस्मिन्कालेसायदिलब्धनिद्रासुखास्यात्मभवेत्॥ भोपयोदा॥ तत्रासीनः
तत्रोपविष्टःसन्तितविमुखोयामभार्यांसहस्वकामस्यभोपयोदा॥ ग्रस्याःमद्भार्यायाःकथंचित्तम
हनाकष्टेनमविप्रयोगेणनिस्वप्नलब्धेसतिसद्यस्तत्कालेगाढोपगूढंकंठेप्रतिभुजलतांग्रंथि
मभूत्तमाभवेत्कंठच्युताःयाभुजलतातस्याः ग्रंथिःतस्मिंस्तत्॥ १२॥ नामुत्याप्येति

तस्मिन्कालेजलदयदिसालब्धनिद्रासुखास्यात्तत्रासीनःसतितविमुखोयामभार्यांसह
स्वमाभूदस्याःप्रणयिरोषेणापिस्वप्नलब्धेकथंचित्सद्यःकंठच्युतभुजलतांग्रंथिंगाढोप
गूढं॥ १२॥ नामुत्याप्यसजलकणिकाशीतलेनानिलेनप्रत्यास्वस्तांसमनलिनंयुनक्ति
कैर्मालतीनां विधुरमसिमिनयनंत्यत्सनाथेगवाक्षेचक्षुर्धीरस्तनितवचनैर्मानिनींप्रक्रमेथाः १३
भोपयोदा॥ नामुत्याप्यसजलकणिकाशीतलेनग्रनिलेनवायुनोत्थाप्यजागर्मि
यक्षुप्रक्रमेथाः केसतिगवाक्षेसनाथेसति कैः धीरस्तनितवचनैः धीरागिरस्तनितान्येव ग
र्जितान्येववचनानिधीरस्तनितवचनानिनैः किंविशिष्टांमानिनींग्रनिलवैनूतनैः मालतीनां
जालकैः कलिकाभिः समंप्रत्यास्वस्तांपुनः किंविशिष्टांमानिनींविधुरमसिमिनयनांवि
धुरमवस्तिमितेनिश्चलेनयनेयस्याःसा॥ १३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भर्तुरिति॥ हे प्रविधत्ते हेसभर्तृकेमां शंकुधाहमेघंविद्धि जानीहि किंविशिष्टंमां भर्तुः प्रियमित्रं पुनः किंविशिष्टंमां मनसेतिहितैः तत्संदेशैः त्वत्समीपंप्रागतं हे प्रविधत्ते यः शंकुधाहः प्रेषितानांपथिकानांदेशांतरिपथिकमार्गेत्वरयति किंविशिष्टानांप्रेषितानां प्राप्यतास्विन्मानां पुनः किंविशिष्टानांप्रेषितानां मंदस्निग्धैः वेलितोत्क्षेपोत्सुकानांप्रवलाकेशिमोक्षः उत्सु

भर्तृमित्रंप्रियमविधत्तेविद्धिमामंदुवाहंतत्संदेशैर्मनसिनिहितैरागतंत्वत्समीपम् योवे दयित्वरयतिपथि प्राप्यतांप्रेषितानांमंदस्निग्धैर्निमिरुन्नताग्रेणिमोक्षोत्सुकानां॥ ७॥ इत्याख्यातेपवननतयं मैथिलीवोन्मुखीसात्वामुत्कंठोच्छ्वसितहृदयाद्वीक्ष्यसंभाष्यचैव मश्रोष्यत्पसात्परमवहितासौम्य सीमंतिनीनांकान्तोदन्तः सुहृदुपगतः संगमात्किंचिदूनः॥ प्रवलाकेशिमोक्षोत्सुकाः तेषां प्र० कैस्त्वरयतिमंदस्निग्धैर्धीनिभिः धीरमधुरैर्ध्वनिभिः गर्जितैः॥ ७॥ इत्याख्यातेति॥ भोपयोद॥ सामद्राक्षीत्यंइतिवीप्सादर्शनात्पुनः एवं संभाष्यप्रश्नोत्तरंश्रोष्यति किंविशिष्टासा प्रवहितासावधाना पुनः किंविशिष्टासा उत्कंठोच्छ्वसितहृदयाउत्कंठयाउच्छ्वसितंहृदयंयस्यासासाकेवलंमैथिलीसीतेवत्यांकथयतनत नयमित्येहनमनोनियोयथामैथिलीपवननंतनयंश्रोष्यतेतसात्उन्मुखीभवति॥ अयमर्थः पुत्रः मे

नाथेतिति॥ नोप्रश्नन्॥ नोचिरजीवितं॥ तांमद्भर्यांमनवचनात्चपुनः प्रश्नपूर्वंनाउपकर्तुं संभाषेथाः प्रलापेथाः प्रवलेतव सहचरोभर्तारामगिर्याश्रमस्थः प्रख्यापनः त्यांकुशलंपृच्छति किंविशिष्टस्तव सहचरः विपन्नः पुनःकीदृशः दूरपर्यंतः सुलभविपदांप्रीणितानांपूर्वाभाष्यंप्रथमं कथ नयोत्संरंतदेवकुशलप्रश्ननमित्यर्थः॥ ६॥ प्रंगेनांगमिति॥ हेप्रवलेदूरवर्तीतव भर्तारामिः संकल्पैः प्रंगेनप्रंगंविशतिप्रविशतिकिंचः दूरवर्तीवैरिणाविधिनादैवेनरुद्धमार्गः किंवि

नाप्रायुक्तमनचवचनादसमनाचोपकर्तुं संभाषेथासहचरोरामगिर्याश्रमस्थः प्र ख्यापनः कुशलमवत्तेपृच्छतित्यंविपन्नः पूर्वाभाष्यंसुलभविपदांप्राणितामेतदेव॥ ६॥ प्रंगेनाङ्गेनतनुतनुनागाढतप्तेनतप्तंसाश्रेणाश्रुप्रवमधिरतोत्कंठमुत्कंठितेनदीर्घो च्छ्वासंसमधिकतरोच्छ्वासिनादूरवर्तीसंकल्पैस्तैर्विसतिविधिनावैरिणारुद्धमार्गः॥ ७॥ शिष्यंप्रंगेप्रतनुसूक्ष्मंकिंविशिष्टेनप्रंगेनतनुनादुर्बलेनपुनः किंविशिष्टेनप्रंगेनगाढ तप्तेनकिंविशिष्टंप्रंगेनतप्तंकिंविशिष्टेनप्रंगेनसाश्रेणाप्रश्रुसहितेनकिंविशिष्टंप्रंगं प्रश्रु प्रवंक्षाश्रुवंकिंविशिष्टेनप्रंगेनउत्कंठितेनकिंविशिष्टंप्रंगं प्रधिरतोत्कंठंकिंविशिष्टेनप्रं गेनसमधिकतरोच्छ्वसितादीर्घोच्छ्वासा॥ ७॥ राम

CC-0. In Public Domain. Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शङ्खश्वेयप्रिति॥हे श्रवनेपौदिपिकिलइति निश्चये यस्तेतवभर्त्रीपाननस्पर्शीलोभात मुख-चुंब
नलोभात्तोलःसखीनांपुरस्तात् स्वयंशङ्खश्वेयंशङ्खस्थनाकथयितुंश्रुतेश्रवलेसतेतव
भर्त्रीत्युत्कंठाविरचितपदंयथास्यादेवंतथामन्मुखेनदूरंवक्ष्यमाणांश्रुत्वोत्कंठितयःरचिता
निपदानियस्मिन्कर्मणितत्तथोक्तंविरचितपदंकर्मकिंविशिष्टःससंवरणाविषयंश्रुति

शङ्खश्वेयंयदपिकिलतेयःसखीनांपुरस्तात्कर्णोलोलःकथयितुमाननस्पर्शलोभात्
सोविक्रान्तःश्रवणविषयंलोचनाभ्यामदृश्यस्तामुत्कंठाविरचितपदैर्मुग्धमुखेनदत्ताक्षु
ब्धाश्यामास्वचकुचकितंहरिणीप्रेक्षितेदृष्टिपातंगण्डाभोगात्कठिनविषमेकेशपाशंशिथिलं
कुर्वन्नुत्पश्यामिप्रतनुषुनदीवीचिषुभ्रूविलासान्॥तैरेकस्थंकथमपिनेसाहश्यतेचलितस्यदृश्य
क्रांतःपुनःकिंविशिष्टःसःलोचनाभ्यांअदृश्यः॥१८॥श्यामेति॥हेचंद्रिके हंतइति खेदे कथंचि
दपितेतवराकस्थंसादृश्यंनास्तिकिंतत्सादृश्यंनास्तिकिंतत्सादृश्यंतेचंकितवल्गंगशरीरंशुभ्र
मासुउत्पश्यामितेतवदृष्टिपातात्चकितहरिणीप्रेक्षितेउत्पश्यामितेतवगंडाभोगात्शिथिलंचं
द्रेउत्पश्यामिहेचंद्रितेतवकेशात्शिखिनांमयूराणांबर्हभारेषुउत्पश्यामिहेचंद्रितेतवभ्रूविला
सान्कादाक्षिलासान्प्रतनुषुनदीवीचिषुउत्पश्यामि॥१०८॥

मल्लि० ९०६।

रामु ४२

संस्पिष्यंतेति॥हेचटुलनयनेदृष्टंप्रमृताप्रकारेणमनचेतस्यिनेत्यधिकंगच्छ यामिःत्वद्वि
रहदीर्घाभिःप्रहरणांकेनकिंविशिष्टंचेतःदुर्लभप्रार्थनंदुर्लभंदुःप्रापंप्रार्थयतीतिदुर्लभ
प्रार्थनंकिंविशिष्टंसत्यधिकंगच्छयामिःसाहंक्षणमिवमिथदुर्लभाभिःइत्यनिर्विकल्पं
दीर्घयामास्त्रियामाःरात्रयःक्षणमिवकृपंसंस्पिष्यंतेप्रविशंतेनकथमपिहेचटुलनय
नेग्रहरविरिवसोपिसर्वथास्यासुप्रभातसंध्यामध्याह्नेषुसंदमदातापंकथंस्यात्प्रवि
संस्पिष्यंतेक्षणमिवकृपंदीर्घयामास्त्रियामाःसर्वथास्यास्यहरविरिवकथंसंदमंदातपंस्यात्
इत्थंचेतश्चटुलनयनेदुर्लभप्रार्थनेमेगाढोष्मासिःकृतमशरणंत्वद्वियोगव्यथासिः॥१०९॥
नन्वात्मानंबहुविगणयन्नात्मनैवावलंबेतत्कल्याणित्वयिसुतरांवत्सलेचित्तवृत्तिं
कस्यात्यंतंसुखमुपनतंदुःखमेकांततोवा॥नीचैर्गच्छत्युपरिचदशाचक्रनेमिक्रमेण॥११०॥
नन्वात्मानमिति॥ननुअस्मिन्निश्चये चेहेकल्याणि शुद्धंआत्मानंबहुविग
णयन्नात्मानेवावलंबे आश्रयामि तदत्रस्मात्कारणात्हेकल्याणित्वयिसुतरांउत्सर्पंकात
रत्वंमागमःमागछेहेकल्याणिप्रत्यंतंसुखंकस्यउपनतंवाअगतंवाप्रायेणैवंजनस्यस्थि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शापन्तोमेति॥ हेप्रवले नेममनशापान्तः भुजगशयस्यातशेषनागशय्यायाः शार्ङ्गिपाणोः श्रीकृष्णे
उत्थितेसति लोचनेनेत्रेमीलयित्वा प्रस्थानचतुरस्यासौसानुजस्यहेप्रवलेपश्चात् ग्रीव
तनंग्रास्यमित्यादिपंचचित्तानिप्रायंस्यासुराश्रियुनिर्द्वेस्यावः किंविशिष्टंप्रातस्तनिलाषविरह
युक्तं किंविशिष्टासुस्यासुपरिणतापरिपाकंप्राप्तशरच्छ्रेष्ठिकायासुस्ताः साधु॥१२६॥
शापान्तोमेभुजगशयनादुत्थितेशार्ङ्गपाणौमासानुजस्यचतुरलोचनेमीलयित्वा प
श्चाद्ग्रीवांविरहयुक्तांतंतमात्मानिलाषं निर्द्वेस्यावः परिणतशरच्छ्रेष्ठिकासुस्यासु॥१२६॥
भूयश्चाहंत्वमपिशयनेकण्ठलग्नापुरामेनिर्भुंगत्याकिमपिरहसीसत्वरंविप्रबुद्धा सान्तही
संकथितमसकृत्पृच्छतश्चत्वयामेहृदयः स्वप्नेकितवरमयंकामयित्वेमयेति॥१२७॥ श्री

भूयरिति॥ हेप्रवले भूयः पुनरपिप्रहंत्वमपिमेमनपुरः प्रणेशयने शय्यायांकण्ठलग्न
सतीनिर्भुंगत्वाकिमपिरहसीसत्वरंक्षीघ्रंविप्रबुद्धा॥ हेप्रवलेत्वमियमसांतहीसंवर्ध
स्यादेवंतया असकृतवारंवारंपृच्छतः इतिकथिते॥ इतीतिकिं॥ हेकितवधूर्तेत्वंमम
स्वप्नेकामयित्वेमयनदृष्टः॥१२७॥

राम ४४

एतस्मानिति॥ हेप्रसितनयनेएतस्मात्प्रसिद्धानदानात् संकेतस्थानदानात् सांकुशलि
नंविदित्वाज्ञात्वाकौलीनात् लोकप्रवादात् मयिविश्वासिनीमाभूः माभवेः स्तनावधिमयिसो
कंविरहेध्वंसिनः प्राज्ञः पंडिताः कथयंति स्थितिस्थितंतेस्तनाः उपचितरसा इत्यवस्तनि
प्रभोगात् प्रेमराशीभवंति॥१२८॥ कश्चिदिति॥ भोसोम्यकश्चिदितिकोमलांत्रेरात्व
एतस्मान्मांकुशलितमभिज्ञानदानाद्विदित्वालोकौलीनादसितनयनेमय्यविश्वास
नोभूः॥ स्तनावधिरहयुक्तंतंतमात्मानिलाषं निर्द्वेस्यावः परिणतशरच्छ्रेष्ठिकासुस्यासु॥१२६॥
वसी॥१२८॥ कश्चित्सोम्यव्यवसितमिदंबंधुकृत्यंत्वयामेप्रत्यादेशान्तखलुभवतोधीरतां
तत्कंयामिनिः शङ्कोपिप्रदिशसिजलंयाचितश्चातकेभ्यः प्रत्युक्तंहिप्रणयिषुसतामीप्सितार्थक्रियैव॥१२९॥
त्यामेमनरदंबंधुकृत्यंकार्यंव्यवसितंत्वयासाधकंतंनोसोम्यभवतः प्रत्यादेशान्तिरस्का
रतधीरतांनखलुतत्कंयामिनखलुविचारयामिनोसोम्यत्वंयाचितकेभ्यः याचितःसन्निःशं
कोपियंनुन्नोपिजलंप्रतिदिशतिदृषः प्रथमप्रयुक्तंहितिश्चितंप्रणयिषुसतांउन्नमानांईदृश
मार्यचरणएवपरमंपवित्रयति॥११८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्राप्यास्मैति॥ मोजलदतांसखींमद्वार्यांएवंग्राह्यास्मनाधिमीधितंधारयेथा: कैः नयज्ञयोनिः॥
मद्वार्यांवचनै: किंविशिष्टै: नयज्ञयोनि: सान्वितानाभिहितकुशलै: सान्वितानेतनसंवेतेन सूनिहि
तेयधितंकुशलंयै: स्तानितै: किंविशिष्टा सखींप्रथमविरहात् प्रथमवियोगात् उद्गूर्णाकं
गरिष्ठोकांविक्षिप्तंशुष्कश्रीपुंस्त्रितयनवशोत्खातकूपात् शैलात् कैलासान्निरस्ते: स
त्रस्त: स्त्रितयनवशेना महेश्वरेणाउत्खातानिकूपानिय स्यसस्त्रितयनवशोत्खातकूटं न
प्राप्यास्मैयंप्रथमविरहादुद्यशोकांसखीतांशैलादा स्त्रितयनवशोत्खातकूपानिवस्त:
सान्वितानाभिहितकुशलैस्तद्यो॥ नतिनियाविप्रात: कुंदप्रसवशिथिलंधीधितंधारयेथा:॥
एवंकृत्वाप्रियमनुचितप्रार्थनावर्त्तिनोमे सौहार्दाद्वाविधुरसतियामप्यनुक्रोशबुध्या इत्थं
नदेशांजलदविचरप्राहसंभ्रूभंगोक्षरागमधिचेतसिविद्युतावियोग:॥९२॥
स्मात्रंविशिष्टंजीवितंप्रात: कुंदप्रसवशिथिलंप्रात:प्रभातेय: कुंदप्रसवकुसमंतद्वत्शि
थिलेप्रात: कुंदप्रसवशिथिलं॥९२०॥एतदिति॥मोजलद॥त्वंएवत॥मेममप्रियंकृत्वाइदान
स्थानविचरकिंविशिष्टंसत्वं अनुचितप्रार्थनावर्त्तिन: अनुचितायाप्रार्थनायावर्त्ततेइत्यवंशी
ल: अनुचितप्रार्थनावर्त्तीतस्य कस्मात् सौहार्दात् मैत्रीभावात् वाअथवाविधुरइतिदु:खितइ

तस्माद्दिति॥ कामरूपीशेषान्यादीयवोद: गुरुकेनयत्नेनतत्संदिशंतत्कथितंप्रयत्नात्तद्वे
दिमा: तद्वार्यायाः सकलंप्रवतकथंयथाभवेतितथाप्रयत्नधुरंधयाभवतितथाविं
कृत्या तस्मादद्रेरामगिरे: निगदितपथाउत्तमाजेयाग्रलकाधांक्षीघ्रंस्यप्राप्यागत्य
पुन: किंकृत्वा यक्षागारंयक्षगृहं विगलितविभंगत: स्वामिनंदृष्टचिह्नै: कथितविधि
त्यानैजात्या॥९२२॥ तंसंदेशमिति॥ सपरिणीपुंजलदोमेघ: तं संदेशंदिव्यध
तस्माद्देनिगदितपथादीर्घमेत्यालकायांयक्षागारंविगलितविभंदृष्टचिह्नैर्निदित्या
तंसंदिष्टंप्रणयमधुरंगुरुकेनप्रयत्नात्तद्वि हित्या: सकलमवदत्कामरूपीविवोद:॥
॥९२३॥ तंसंदेशंसपदिजलदोदिव्यवाचाचचक्षेप्राणांस्तस्या जनहितरतोरक्षितुं
यस्यधर्मा प्राप्योदन्तंप्रमुदितमना: साधितस्योत्सभर्तुं: केषांनस्यादसमितफला: प्रार्थ
नादिव्यवाचाचक्षेउवाचयंकर्तंतस्या: यस्यधर्मा प्राणांरक्षितुंशक्तुं किंविशि
ष्टोजलद जनरहितोलोकोपचारैर्न जनहितरत साधिपुरुषवधू स्वभर्तुं: उदंतं
वार्त्तांश्राप्यलब्धाप्रमुदितमना: समीहर्षितचेता: समीपस्थोग्रेक्षत कविरर्थांस्तस्माद्हि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मेघ० ४६

श्रुत्वेति ॥ धनेशोपि राजराजोशश्चतुरनिरंतरं ईशान भोगान् भोजयामास किं
कृत्वा तं जलदकथितं वार्तां श्रुत्वा पुनः किं कृत्वा सद्यस्तत्कालं सदयहृदयः सा
दरं तथाशापस्यान्तं संविधायकृत्वा किंविशिष्टोधनेशः अस्तकोपः गतकोप

श्रुत्ववार्तां जलदकथितां तां धनेशोपि सद्यः शापस्यान्तं सदयहृदयं संविधा
यास्तकोपः संयोज्यैतौविगलितभुजौ दंपती तुष्टचित्तौ भोगानिष्टान् विरतसु
खं भोजयामास सरत्नतं ॥ १२५ ॥

पुनः किं० एतौ दंपती संयोज्य किंविशिष्टौ तौ विगलितभुजौ गतशोकौ पुनः किंविशि
ष्टौ तौ तुष्टचित्तौ ॥ हर्षितचित्तौ ॥ अपंयथाभवतितथाप्रविरतसुखं यथाभ
वतितथा ॥ १२६ ॥ इतिश्रीमहाकविकालिदासविरचितं मेघदूतेनिधानंमहा

काव्यं उत्तरमेघः समाप्तः
राम ४६

K.K.S.U. LIBRARY
RAMTEK
441 106
M-1306
Dist Nagpur

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=23.10.20 16:13
,TRANSFERRED=2020/10/23 at 16:19:56
,PAGES=46
,TYPE=STD
,NAME=S0004505
,Book Name=M-1306-MEGHSANDESH DIPIKA
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection